

**Čtvrtá a pátá periodická zpráva o opatřeních přijatých k plnění závazků podle
Úmluvy proti mučení a jinému krutému nelidskému či ponižujícímu
zacházení nebo trestání
za období 2001 - 2009**

Vláda zprávu schválila usnesením ze dne 21. prosince 2009 č. 1581.

OBSAH

	<u>Odstavec</u>	<u>Strana</u>
I. OBECNÉ INFORMACE	1 – 2	3
II. INFORMACE VZTAHUJÍCÍ SE K JEDNOTLIVÝM ČLÁNKŮM ÚMLUVY	3 – 119	3
Článek 1	3 – 5	3
Článek 2	6 – 16	4
Článek 3	17 – 33	7
Článek 4	34 – 40	10
Článek 5	41 – 42	12
Článek 6	43	12
Článek 7	44	13
Článek 8	45	13
Článek 9	46	13
Článek 10	47 – 60	13
Článek 11	61 – 103	16
Článek 12	104 – 105	29
Článek 13	106 – 113	29
Článek 14	114	32
Článek 15	115	32
Článek 16	116 – 119	33
III. REAKCE NA ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ VÝBORU	120 – 174	34

Část I

Informace o nových opatřeních a novém vývoji v oblasti uplatňování Úmluvy

Obecné informace

1. Čtvrtá a pátá periodická zpráva České republiky, předkládaná v souladu s ustanovením článku 19 odstavce 1 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (dále jen „Úmluva“), navazuje na úvodní (CAT/C/21/Add.2), druhou (CAT/C/38/Add.1) a třetí (CAT/C/60/Add.1) periodickou zprávu České republiky. Při vypracování zprávy byly zohledněny:
 - a) Obecné pokyny (general guidelines) k formě a obsahu zpráv o plnění závazků vyplývajících z Úmluvy předkládaných smluvními stranami (CAT/C/14);
 - b) Závěry a doporučení Výboru k třetí periodické zprávě České republiky (CAT/C/CR/32/2);
 - c) Relevantní skutečnosti a nová opatření přijatá Českou republikou k plnění závazků vyplývajících z Úmluvy ve sledovaném období.
2. Čtvrtá a pátá periodická zpráva České republiky je předkládána za období 1. leden 2002 až 31. červenec 2009 (dále jen „sledované období“). Česká republika přijala v tomto období především na vnitrostátní úrovni nová opatření s cílem odstranit některé dosud přetrvávající nedostatky v důsledném naplňování mezinárodněprávních závazků a vnitrostátních norem, a tím přispět k dalšímu zlepšení situace v této oblasti.

Informace vztahující se k jednotlivým článkům Úmluvy

Článek 1

3. Zákonná definice mučení zůstala od poslední třetí periodické zprávy nezměněna. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů (dále jako „trestní zákon“) definuje trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení takto: „Kdo v souvislosti s výkonem pravomoci státního orgánu, orgánu územní samosprávy nebo soudu jinému mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením působí tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta“. Roční až pětiletý trest odnětí svobody bude uložen pachateli, spáchá-li tento čin jako veřejný činitel,¹ s nejméně dvěma dalšími osobami nebo páchá-li jej po delší dobu. Odnětím svobody na pět až deset

¹ Veřejným činitelem je volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. Při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštních právních předpisů je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží. K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností (§ 89 odst. 9 trestního zákona).

let bude pachatel potrestán, pokud způsobí tímto činem těžkou újmu na zdraví.² Způsobí-li tímto činem smrt, bude mu uložen trest odnětí svobody v rozmezí osm až patnáct let (§ 259a).

4. Dne 8. ledna 2008 přijala Česká republika v rámci rekodifikace trestního práva nový trestní zákoník,³ který nabude účinnosti dne 1. ledna 2010.⁴ Nový trestní zákoník definuje trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení takto: „Kdo mučením nebo jiným nelidským a krutým zacházením v souvislosti s výkonem pravomoci orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci působí jinému tělesné nebo duševní utrpení, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až pět let.“ U následujících kvalifikovaných skutkových podstat se trestní sazba zvyšuje. Dvouletý až osmiletý trest odnětí svobody bude uložen pachateli, spáchá-li tento čin jako úřední osoba; na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti; na jiném pro jeho skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je skutečně nebo domněle bez vyznání; spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo opětovně. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, pokud spáchá uvedený čin na těhotné ženě; na dítěti mladším patnácti let; zvláště surovým nebo trýznivým způsobem; nebo způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví. Odnětím svobody na osm až patnáct let pak bude pachatel potrestán, způsobí-li uvedeným činem smrt.
5. Zákonná úprava mučení obsažená jak ve stávajícím trestním zákoně, tak v novém trestním zákoníku, definuje pouze trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení, nikoliv však definici pojmu mučení samotného. Základní prvky definice mučení dle čl. 1 Úmluvy jsou jednání, úmysl, působení silných bolestí nebo tělesného či duševního utrpení, cíl a existence státního prvku. Přesto, že národní úprava neobsahuje definici pojmu mučení, ve skutkové podstatě trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení jsou všechny tyto prvky obsaženy. Dle stávající platné úpravy trestního zákona je pro všechny trestné činy vyžadováno úmyslné zavinění, nestanoví-li zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti.⁵ Stejná úprava je převzata v novém trestním zákoníku do § 13 odst. 2. Úmysl se tedy pro spáchání trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení předpokládá.

Článek 2

6. Česká republika podepsala a ratifikovala Opční protokol k Úmluvě proti mučení (dále jen „Protokol“). Za Českou republiku podepsal Protokol dne 13. září 2004 v New Yorku na základě usnesení vlády ze dne 16. června 2004 č. 613 PaedDr. Hynek Kmoníček, stálý představitel České republiky při Organizaci spojených národů v New Yorku. V mezidobí mezi podpisem a ratifikací Protokolu Česká republika splnila požadavky nutné pro jeho

² Těžkou újmu na zdraví se rozumí jen vážná porucha zdraví nebo vážné onemocnění. Za těchto podmínek je těžkou újmu na zdraví a) zmrzačení, b) ztráta nebo podstatné snížení pracovní způsobilosti, c) ochromení údu, d) ztráta nebo podstatné oslabení funkce smyslového ústrojí, e) poškození důležitého orgánu, f) zohydění, g) vyvolání potratu nebo usmrcení plodu, h) mučivé útrapy nebo ch) delší dobu trvající porucha zdraví (§ 89 odst. 7 trestního zákona).

³ Jedná se o zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

⁴ V systematice trestního zákoníku je trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení zařazen pod Hlavu I, „trestné činy proti životu a zdraví“, díl 3, „trestné činy ohrožující život nebo zdraví“. Oproti dřívějšímu zákonu č. 140/1961 Sb., trestní zákon, tak dochází ke zdůraznění chráněného zájmu.

⁵ § 3 odst. 3 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon,

ratifikaci. Protokol vstoupil pro Českou republiku v platnost dne 9. srpna 2006. K 1. lednu 2006 nabyla účinnosti novela zákona o veřejném ochránci práv č. 381/2005 Sb., která ombudsmanovi přidělila pravomoc národního preventivního mechanismu plně v souladu s požadavky Protokolu.⁶

7. Národním preventivním mechanismem v České republice se dle čl. 17 až 23 Protokolu stal veřejný ochránce práv. Tomu byly již novelou zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv⁷ rozšířeny dosavadní povinnosti o nový úkol provádět systematické návštěvy všech míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě (§ 1 odst. 3 a 4, § 21a). Je lhostejno, zda jsou tyto osoby omezené na svobodě na základě rozhodnutí či příkazu orgánu veřejné moci, nebo v důsledku faktické situace, v níž se nacházejí. Při návštěvách ochránce zjišťuje, jak je s těmito osobami zacházeno, snaží se zajistit respektování jejich základních práv a posílit jejich ochranu před tzv. špatným zacházením. Pro ombudsmana a dotčené instituce bylo nové znění zákona účinné od 1. ledna 2006.
8. Nový zákon o Policii České republiky jednoznačně stanoví, že osoba omezená na svobodě policistou nesmí být podrobena mučení nebo krutému, nelidskému anebo ponižujícímu zacházení a nesmí s ní být zacházeno takovým způsobem, který nerespektuje lidskou důstojnost. Policista, který se stane svědkem takového zacházení, má povinnost přijmout opatření k zamezení takovému zacházení a oznámit je bezodkladně svému nadřízenému.⁸ Podobná úprava se vztahuje na příslušníky Vězeňské služby ČR.⁹ Ti jsou povinni jednat s osobami ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a ve výkonu trestu odnětí svobody vážně a rozhodně, respektovat jejich práva, zabraňovat krutému nebo důstojnost ponižujícímu zacházení s těmito osobami i mezi nimi navzájem a působit k naplňování účelu výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody. Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.
9. Právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy je podle ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Listina základních práv a svobod“) zaručeno každému od počátku řízení (čl. 37 odst. 2). Osoba zadržená podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“), tedy podezřelá anebo obviněná, má právo zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení (§ 76 odst. 6). Právo na právní pomoc advokáta má osoba také již ve fázi před zadržením, a to při podávání vysvětlení (§ 158 odst. 4).
10. Právo být po jakémkoliv omezení osobní svobody policíí (tedy zadržení dle trestního řádu i zajištění či předvedení podle zákona o policii) vyšetřen lékařem dle vlastní volby je v českém právním řádu oproti dřívějšímu již zajištěno. Nově toto právo zaručuje § 24 odst.

⁶ Česká republika proto při následné ratifikaci Protokolu nebyla nucena učinit prohlášení dle čl. 24 Protokolu a odložit účinnost některých „částí“ Protokolu. Protokol byl vyhlášen dne 22. srpna 2006 ve Sbírce mezinárodních smluv v částce 38 pod číslem 78/2006 Sb. m. s.

⁷ Změna byla provedena zákonem č. 381/2005 Sb.

⁸ Viz § 24 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

⁹ Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní, ve znění pozdějších předpisů, § 6

5 zákona o Policii ČR. Jedinou výjimkou je vyšetření, na jehož výsledku závisí, zda lze osobu vůbec vzhledem k jejímu zdravotnímu stavu umístit do policejní cely či je ji nutno naopak z ní propustit. V těchto případech nelze samozřejmě výběr z důvodu potřeby jednoznačné objektivy ponechat na výběru osoby, která má být na svobodě omezena, neboť by se tím umožnilo maření smyslu tohoto vyšetření.

11. Povinnost policie informovat o jakémkoliv omezení osobní svobody obecně, nikoliv tedy jen o zajištění dle zákona o policii, jak tomu bylo za předchozí úpravy, obsahuje § 24 odst. 2 a 3 zákona o Policii ČR. Výjimkou z této povinnosti jsou případy, kdy by toto vyrozumění ohrozilo plnění závažného úkolu policie (např. zajištění organizované skupiny pachatelů najednou) či by představovalo nepřiměřené obtíže (např. žádost osoby o informování údajného příbuzného v zahraničí, kterého nelze dohledat, žádost o informování velkého počtu příbuzných či jiných osob apod.). Nicméně v takovém případě musí policie informovat příslušného státního zástupce, neboť státnímu zastupitelství náleží výkon dozoru nad omezováním osobní svobody osob.
12. Pokud se jedná o právo osoby omezené na svobodě na přístup k právní pomoci, nově ho stanoví jednoznačně čtvrtý odstavec § 24 zákona o Policii ČR.
13. Co se týče školských zařízení v nichž probíhá ústavní výchova a ochranná výchova¹⁰, bylo nejvýznamnější legislativní událostí přijetí zákona č. 109/2002 Sb. a vyhlášky ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 438/2006 Sb.¹¹ Tyto předpisy upravují celou oblast ústavní a ochranné výchovy.
14. O samotném nařízení ústavní nebo ochranné výchovy rozhoduje soud, a to buď na základě zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v občanskoprávním řízení, nebo na základě zákona 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ze dne ze dne 25. června 2003 (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“), ve znění pozdějších předpisů.
15. V současné době se na základě Národního akčního plánu transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 schváleného vládou dne 13. července 2007 připravuje podstatná novela zákona č. 109/2006 sb., která má směřovat k omezení počtů dětí v ústavní péči, podstatnému zvýšení kvality poskytované péče a rozšíření škály poradenských služeb.
16. Dne 1. září 2009 nabyl účinnosti¹² zákon o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací (antidiskriminační zákon).¹³ Podle tohoto zákona má fyzická osoba v právních vztazích právo na rovné zacházení a na to, aby nebyla diskriminována.¹⁴ Právní prostředky ochrany před diskriminací jsou stanoveny v hlavě II, § 10 tohoto zákona. Každý, kdo je tímto jednáním na svých právech dotčen, se může u soudu

¹⁰ Jedná se o dětské domovy, dětské domovy se školou, diagnostické a výchovné ústavy. Tedy místa, kde jsou děti drženy na základně rozhodnutí soudu.

¹¹ Jedná se o zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů ze dne 5. února 2002, ve znění následných pozdějších předpisů. Dále se jedná o vyhlášku ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy č. 438/2006 Sb. kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, ze dne 30. srpna 2006.

¹² S výjimkou některých ustanovení, která nabudou účinnosti 1. prosince 2009.

¹³ Zákon č. 198/2009 Sb.

¹⁴ § 1 odst. 3 zákona č. 198/2009 Sb. o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací

domáhat, aby bylo upuštěno od diskriminace, aby byly odstraněny následky diskriminačního zásahu a aby mu bylo dáno přiměřené zadostiučinění. Pokud by se nejevilo postačujícím zjednání nápravy tímto způsobem, má dále osoba dotčená na svých právech právo na náhradu nemajetkové újmy v penězích. K antidiskriminačnímu zákonu viz blíže také body 122 a 123 této zprávy.

Článek 3

Vydávání

17. Poslední významná novela trestního řádu týkající se problematiky vydávání byla provedena zákonem č. 457/2008, který nabyl účinnosti dne 1. 1. 2009. Řízení o vydání může probíhat dvojnásobným způsobem – standardně, nebo zjednodušeným postupem. Státní zástupce příslušného krajského státního zastupitelství zahájí na základě žádosti cizího státu o vydání, nebo dozví-li se o trestném činu, pro který by cizí stát mohl žádat o vydání, předběžné šetření, jehož účelem je zejména zjistit, zda vydání osoby do cizího státu nebrání zákonem stanovené skutečnosti. Jestliže zjištěné skutečnosti odůvodňují obavu z útěku osoby, o jejíž vydání jde, může příslušný krajský soud rozhodnout o vzetí do předběžné vazby.
18. V případě standardního řízení po skončení předběžného šetření rozhodne příslušný krajský soud, zda je vydání přípustné. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Vysloví-li soud přípustnost vydání, přísluší konečné rozhodnutí o (ne)povolení vydání ministru spravedlnosti.
19. Zjednodušené vydání proběhne, jestliže osoba, o jejíž vydání jde, před soudem za přítomnosti obhájce prohlásí, že se svým vydáním do cizího státu souhlasí. Příslušný státní zástupce pak v rámci předběžného šetření nepřezkoumává všechny důvody nepřípustnosti vydání a ve věci nerozhoduje soud, ani ministr spravedlnosti.
20. Po rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání a při zjednodušeném vydání na základě návrhu státního zástupce nebo i bez takového návrhu rozhodne krajský soud o vzetí osoby do vydávací vazby, příp. o přeměně vazby předběžné na vazbu vydávací. Ve vydávací vazbě je osoba držena do realizace vydání. Vydávací vazba může trvat nejdéle 3 měsíce, pokud vydání nemohlo být provedeno vzhledem k nepředvídatelným okolnostem, může být prodloužena max. o další 3 měsíce.
21. Zásada „non-refoulement“ podle čl. 3 Úmluvy je zakotvena v ustanovení o nepřípustnosti vydání (§ 393 písm. b), k) a l) trestního řádu). Z hlediska judikatury Ústavního soudu byl stěžejní nálezný sp. zn. I. ÚS 752/02 ze dne 15. dubna 2003. Zde bylo stěžovatelem napadeno rozhodnutí soudu I. stupně, který rozhodl o přípustnosti vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do Moldavské republiky. Jeho stížnost proti tomuto rozhodnutí byla stížnostním soudem zamítnuta. Rozhodnutím ministra spravedlnosti bylo povoleno vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do Moldavské republiky. Ústavní soud však v tomto případě vyhověl ústavní stížnosti stěžovatele a napadená rozhodnutí zrušil, neboť dospěl k opačnému závěru než soudy obecné, a to, že stěžovateli reálně hrozí v Moldavské republice nebezpečí mučení a nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestání. Ústavní soud konstatoval s poukazem na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, že se

obecné soudy nezabývaly tím, zda existují podstatné důvody se domnívat, že stěžovateli hrozí nebezpečí mučení.¹⁵

22. Výrazným rozhodnutím Ústavního soudu je i nálezn sp. zn. Pl. ÚS 66/04 ze dne 3. května 2006, ve kterém Ústavní soud zamítl návrh skupiny poslanců a skupiny senátorů na zrušení napadených ustanovení trestního řádu v souvislosti s implementací Evropského zatýkácího rozkazu. Ústavní soud se zde mimo jiné zabývá také právem občana nebýt vystaven mučení nebo jinému nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Ústavní soud dospěl k závěru, že toto riziko v případě předání českého občana do jiného členského státu Evropské unie k trestnímu stíhání nehrozí, neboť všechny členské státy Evropské unie jsou zároveň signatáři Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod, která v čl. 3 mučení a jiné nelidské nebo ponižující zacházení nebo trestání zakazuje.
23. Z hlediska působnosti Nejvyššího správního soudu (dále jen „NSS“) je Úmluva plně implementována do vnitrostátní právní úpravy.¹⁶ K interpretaci zásady non-refoulement Nejvyšší správní soud obecně používá článek 3 Úmluvy. Například ve svém rozsudku ze dne 26. 3. 2008, čj. 2 Azs 71/2006-82 NSS rozhodl, že zásadu non-refoulement chápe v jejím širším smyslu, tj. nejen ve smyslu čl. 33 odst. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků (zásada non-refoulement v užším smyslu), nýbrž i ve smyslu článku 3 a případně dalších článků Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, článku 3 Úmluvy a případně dalších relevantních mezinárodněprávních závazků České republiky.
24. V rozsudku ze dne 14. 6. 2007, čj. 9 Azs 23/2007-64, č. 1336/2007 Sb. NSS, dospěl NSS k závěru, že tato zásada má aplikační přednost před vnitrostátním právem. Proto výrok o tom, zda se na cizince vztahuje překážka vycestování, musí Ministerstvo vnitra uvést ve svém rozhodnutí, pokud rozhodne o neudělení nebo odnětí azylu. Jestliže skutkové okolnosti případu svědčí o reálném ohrožení života žadatele v zemi jeho původu a žadatel o tom předložil dostatečně přesvědčivé důkazy, je nutno zvážit, zda se na něj nevztahuje překážka vycestování i v případě vydání rozhodnutí o zastavení řízení.
25. Ve sledovaném období nastaly v této oblasti rovněž zásadní změny v legislativě. Ty byly následně reflektovány i v judikatuře NSS. V nové právní úpravě (tj. v úpravě po novele zákona o azylu provedené zákonem č. 165/2006 Sb.) byl institut překážek vycestování (§ 91 zákona o azylu) zrušen, přičemž zároveň byl vytvořen nový institut doplňkové ochrany (§ 14a zákona o azylu, v podobném smyslu byl novelizován také § 179 zákona o pobytu cizinců). Jakkoliv tyto dva instituty nemají totožnou povahu, oba sledují obdobný účel. Jím je nevrátit žadatele o mezinárodní ochranu do země, v níž by mu hrozilo skutečné nebezpečí vážné újmy. Jak dřívější znění zákona, tak doplňková ochrana představují především zakotvení zásady non-refoulement. Ta de facto znamená závazek nevyhostit jakýmkoliv způsobem nebo nevrátit uprchlíka do země, ve které by jeho život či svoboda byly ohroženy z důvodu jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společenské vrstvě či politického přesvědčení.

Správní vyhoštění

¹⁵ K této otázce dále i nálezn Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 733/05 ze dne 20. 12. 2006 a nálezn sp. zn. III. ÚS 534/06 ze dne 3. 1. 2007.

¹⁶ Jde především o oblast mezinárodní ochrany a pobytu cizinců, konkrétněji pak o problematiku správního vyhoštění, zajišťování cizinců a aplikaci mezinárodněprávní zásady non-refoulement.

26. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů („zákon o pobytu cizinců“) upravuje institut správního vyhoštění v hlavě X.¹⁷ Správní vyhoštění je opatřením vedoucím k ukončení pobytu cizince na území České republiky, které je spojeno se stanovením doby k vycestování z území a doby, po kterou nelze cizinci vstup na území umožnit. Nemá trestní charakter, ale svou povahou je specifickým opatřením v oblasti kontroly přistěhovalectví. Je ukládáno Službou cizinecké policie formou správního rozhodnutí s jediným účelem, a to zajistit, aby cizinec, který na území České republiky nepobývá v souladu s jejím právním řádem, toto území opustil. Celé řízení o správním vyhoštění je vedeno v jazyce, ve kterém je cizinec schopen se dorozumět a za účasti tlumočnicka ustanoveného v souladu se zákonem č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen správní řád). V tomto řízení lze využít řádné i mimořádné opravné prostředky zakotvené ve správním řádu a pravomocné rozhodnutí o správním vyhoštění podléhá soudnímu přezkumu.
27. Novelami zákona o pobytu cizinců přijatými v letech 2002 až 2009 došlo k úpravám i v oblasti správního vyhoštění, a to nejen v důsledku transpozice komunitárních předpisů Evropské unie. Zpřísnily se podmínky pobytu cizinců, kteří nesplnili povinnost ve stanovené lhůtě vycestovat z území České republiky. Toto jednání je jako závažné porušení veřejného pořádku obligatorním důvodem opravňujícím omezit osobní svobodu zajištěním takového cizince před realizací vlastního vycestování. Aby se na území nezdržovali cizinci, kteří nesplňují zákonné podmínky pro pobyt, a kteří nemohou dostat rozhodnutí o správním vyhoštění, byl zaveden institut dobrovolných návratů. V jeho rámci se Ministerstvo vnitra a Služba cizinecké policie podílí finančně i organizačně na zajištění dobrovolného návratu cizince do země původu nebo jiného státu, který mu umožní vstup na své území. Dobrovolný návrat cizinců je zajišťován ve spolupráci s IOM, byl však časově omezen do 15.12.2009 a využilo jej asi 110 cizinců.
28. Na rok 2010 je naplánována novela zákona o pobytu cizinců v souvislosti s implementací směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/115/ES o společných normách a postupech v členských státech při navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí (tzv. návratová směrnice). V souvislosti s touto implementací budou dále upraveny normy a postupy pro navracení neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí v souladu se základními právy jakožto obecnými zásadami práva Společenství i mezinárodním právem, včetně závazků v oblasti ochrany uprchlíků a dodržování lidských práv.
29. Zvláštní podmínky byly stanoveny pro správní vyhoštění občana Evropské unie nebo jeho rodinného příslušníka, dále pak cizince, který na území pobývá na základě povolení k dlouhodobému pobytu za účelem společného soužití rodiny, studia nebo vědeckého výzkumu a cizince, jemuž byl povolen pobyt jako rezidentu jiného členského státu Evropské unie a cizince s povolením trvalého pobytu.
30. Důvody znemožňující uložení správního vyhoštění byly oproti původnímu nepřiměřenému zásahu do soukromého nebo rodinného života cizince rozšířeny též na cizince žádající o mezinárodní ochranu, jestliže přichází přímo ze státu, kde jim hrozí pronásledování nebo vážná újma. V otázce možnosti vycestování cizince je Služba cizinecké policie při rozhodování vázána závazným stanoviskem Ministerstva vnitra

¹⁷ Zákon stanoví podmínky uložení správního vyhoštění, dobu, po kterou nelze cizinci umožnit vstup na území, úhradu nákladů spojených se správním vyhoštěním, podmínky k odstranění jeho tvrdosti a okolnosti vylučující uložení správního vyhoštění.

vydávaným pro každý individuální případ na základě posouzení, zda cizinci při návratu do cílového státu nehrozí nebezpečí vážné újmy.

31. Výkon rozhodnutí o správním vyhoštění je ze zákona vyloučen při zjištění překážky vycestování, dále v době řízení o žádosti cizince o mezinárodní ochranu, v době soudního přezkumu rozhodnutí o mezinárodní ochraně, v případech podání následné kasační stížnosti, v době řízení o dočasné ochraně a dále u cizince, který požádal nebo mu byl povolen dlouhodobý pobyt na území za účelem ochrany.
32. K odstranění tvrdosti uloženého správního vyhoštění stanoví zákon o pobytu cizinců podmínky, za kterých policie může na žádost občana Evropské unie, jeho rodinného příslušníka nebo cizince vydat nové rozhodnutí, kterým zruší platnost rozhodnutí o správním vyhoštění. Dle platné judikatury jsou k okolnostem majícím vliv na rozhodnutí policie řazeny i změny v soukromém a rodinném životě cizince, k nimž došlo po vydání rozhodnutí o správním vyhoštění. Další otázky věnující se problematice zajištění cizinců jsou zodpovězeny v odstavcích 86 až 91 této zprávy.
33. Dalším mechanismem, který umožňuje realizovat vyhoštění osoby, která se neoprávněně nachází na území státu a odmítá dobrovolný návrat jsou readmisní dohody uzavírané mezi Českou republikou a některými státy a mezi Evropským společenstvím a třetími státy (tj. dohody o předávání a přebírání osob s neoprávněným pobytem). Hlavním účelem těchto dohod je usnadnit a maximálním možným způsobem urychlit proces readmise. V současné době má Česká republika sjednány readmisní dohody s celkem 14. státy světa. Tyto dohody obsahují v ustanoveních týkajících se průvozu možnost odmítnout průvoz, jestliže by se předávaná osoba dostala v cílovém státě nebo v dalším státě průvozu do nebezpečí vystavení mučení nebo nelidskému či ponižujícímu zacházení.

Článek 4

34. Kromě trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení (§ 259a trestního zákona, viz bod 5 této zprávy) se mezi trestné činy podle článku 4 Úmluvy zařazuje i vojenský trestný čin porušování práv a chráněných zájmů vojáků (§§ 279a, 279b trestního zákona).¹⁸ Nový trestní zákoník stanoví ještě přísnější úpravu, než je tomu doposud. Zvýší

¹⁸ § 279a – „(1) Kdo vojáka stejné hodnosti nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok. (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví. (3) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo se zbraní, b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvláště závažný následek, nebo c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace. (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt“.

§ 279b - „(1) Kdo podřízeného nebo nižšího nutí k osobním úsluhám nebo ho omezuje na právech nebo svévolně ztěžuje výkon jeho služby, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. (2) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 násilím nebo pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy, b) spáchá-li takový čin nejméně se dvěma osobami, nebo c) způsobí-li takovým činem ublížení na zdraví. (3) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán, a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo se zbraní, b) způsobí-li takovým činem těžkou újmu na zdraví nebo jiný zvláště závažný následek, nebo c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu nebo za bojové situace. (4) Odnětím svobody na osm až patnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.“

se nejenom trestní sazby za tyto trestné činy, ale nově přibude i trestnost přípravy k těmto trestným činům.

35. Následující tabulka obsahuje počty trestních věcí, které byly prošetřovány pro podezření ze spáchání trestného činu mučení a jiného nelidského a krutého zacházení podle § 259a trestního zákona a trestného činu porušování práv a chráněných zájmů vojáků podle §§ 279a, 279b trestního zákona.

Přehled o počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob v letech 2001 - 2008

		2001		2002		2003		2004	
		muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
§ 259a	stíháno	0	0	1	0	0	0	0	0
	obžalováno	0	0	1	0	0	0	0	0
	odsouzeno	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 279a	stíháno	37	0	51	0	87	0	16	0
	obžalováno	33	0	44	0	80	0	12	0
	odsouzeno	41	0	24	0	59	0	31	0
§ 279b	stíháno	20	0	62	0	43	0	10	0
	obžalováno	12	0	61	0	40	0	8	0
	odsouzeno	52	0	35	0	27	0	17	0
		2005		2006		2007		2008	
		muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy
§ 259a	stíháno	0	0	0	0	0	0	0	0
	obžalováno	0	0	0	0	0	0	0	0
	odsouzeno	0	0	0	0	0	0	0	0
§ 279a	stíháno	0	0	0	0	0	0	0	0
	obžalováno	0	0	0	0	0	0	0	0
	odsouzeno	5	0	0	0	0	0	0	0
§ 279b	stíháno	0	0	0	0	0	0	0	0
	obžalováno	0	0	0	0	0	0	0	0
	odsouzeno	7	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: Statistická ročenka kriminality

36. Jak vyplývá z uvedené tabulky, ve sledovaném období byla jedna osoba stíhána a obžalována pro trestný čin mučení a jiného krutého a nelidského zacházení. Tento trestný čin byl do trestního zákona zařazen novelou zák. č. 290/1993 Sb., která nabyla účinnosti 1. ledna 1994.
37. Od podání třetí periodické zprávy nedošlo k žádné úpravě ustanovení § 279a a 279b trestního zákona, která se dotýká vztahů mezi vojáky. Tato otázka je shodně upravena i v nově přijatém zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nabude účinnosti 1. ledna 2010.
38. V souvislosti s poklesem počtu vojáků vykonávajících základní službu došlo v letech 2002 až 2004 k významnému poklesu počtu zjištěných případů narušování vzájemných vztahů mezi vojáky (šikanování). V malém počtu byly řešeny případy šikanování i od roku 2005, kdy již byly ozbrojené síly ČR složeny pouze z profesionálů. V letech 2002 až 2008 nebyl zaznamenán jediný případ porušení pravidel při použití síly vojáky Armády ČR při jejich výkonu služby jak při nasazení na území státu tak při zahraničních misích.

39. V České republice rozhodují o vině a trestu pouze soudy jakožto nezávislé a nestranné orgány vykonávající pravomoc svěřenou jim přímo Ústavou.¹⁹ Záruky zajištění práva na spravedlivý proces jsou zakotveny nikoliv pouze v hlavě páté Listiny základních práv a svobod, ale také dále rozvedeny v § 2 trestního řádu. Tyto principy se prolínají celým trestním řízením.
40. V České republice je trestní řízení rozděleno do dvou fází. První fáze je přípravné řízení, které je iniciováno buďto na základě trestního oznámení nebo jiného podnětu a jehož účelem je zjistit, zda se stal skutek, zda je tento skutek trestným činem a zda jej spáchala osoba podezřelá/obviněná. Orgány činné v trestním řízení při prověřování a vyšetřování podezření ze spáchání trestného činu spolu náležitě spolupracují. Nad přípravným řízením vykonává dozor státní zástupce, který mimo jiné také rozhoduje o stížnostech na postup policejního orgánu. Ze zásady legality, která stanoví povinnost státnímu zástupci stíhat všechny trestné činy, o nichž se dozví, vyplývá státnímu zástupci jako jedinému také právo (a zejména tedy povinnost) podat obžalobu před soudem. Podáním obžaloby se také zahajuje druhá fáze trestního řízení, a to řízení před soudem. Státní zástupce se stává stranou sporu zastupující před soudem veřejnou žalobu. Účelem této fáze je, aby soud rozhodnul o vině a trestu za trestný čin.

Článek 5

41. Ve stávajícím trestním zákoně je zásada univerzality zakotvena subsidiárně v § 20. Dle této zásady lze stíhat podle trestního zákona trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení i když byl spáchán v cizině cizím státním příslušníkem nebo osobou bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt pouze tehdy, pokud takovýto čin je trestným i podle zákona účinného na území, kde byl spáchán a zároveň, jestliže byl pachatel dopaden na území České republiky a nebyl vydán nebo předán k trestnímu stíhání cizímu státu. Pachateli však nelze uložit trest přísnější, než jaký stanoví zákon státu, na jehož území byl trestný čin spáchán.
42. Posun v této zásadě přináší nový trestní zákoník, který trestný čin mučení a jiného nelidského a krutého zacházení zahrnuje mezi taxativní výčet trestných činů, na které se zásada ochrany a zásada univerzality bude uplatňovat bez dalšího omezení. Účinností nového trestního zákona se tak trestný čin mučení stane jedním s vyjmenovaných trestných činů v § 7, které bude možno stíhat na našem území i tehdy, spáchá-li takový trestný čin v cizině cizí státní příslušník nebo osoba bez státní příslušnosti, která nemá na území České republiky povolen trvalý pobyt. Subsidiární zásada univerzality je nadále přenesena do nového trestního zákoníku v § 8.

Článek 6

43. K tomuto článku ČR neuvádí žádné nové skutečnosti

¹⁹ Ústava České republiky, ústavní zákon č. 1/1993 Sb., čl. 90 stanoví, že soudy jsou povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům. Jen soud rozhoduje o vině a trestu za trestné činy.

Článek 7

44. viz bod 34-42 této zprávy

Článek 8

45. Jak již bylo uvedeno v předchozích zprávách v právním řádu České republiky neexistuje překážka, která by zabraňovala plnění závazků vyplývajících z tohoto článku. Úmluva je bezprostředně závazná podle článku 10 Ústavy České republiky a je tedy dostatečným právním nástrojem pro vydání osoby podezřelé ze spáchání trestného činu podle článku 4 Úmluvy i do státu, s nímž Česká republika nemá uzavřenou smlouvu o vydávání.

Článek 9

46. K tomuto článku ČR neuvádí žádné nové skutečnosti.

Článek 10

47. Ve Vězeňské službě ČR je vzdělávací činnost legislativně ošetřena nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR o organizaci vzdělávací činnosti ve Vězeňské službě ČR.²⁰ Vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR zajišťuje Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR ve Stráži pod Ralskem. Vzdělávací činnost ve Vězeňské službě ČR je tvořena systematickou a vnitřně diferencovanou soustavou různých forem vzdělávání zaměstnanců v rámci Základní odborné přípravy a Programu celoživotního vzdělávání, pořádaných Institutem vzdělávání nebo organizovaných ve spolupráci s vysokými školami či jinými vzdělávacími subjekty. Výchova k lidským právům, jejíž součástí jsou i otázky zákazu mučení a jiného krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, je obsažena v každé z těchto úrovní a je zahrnuta prakticky do každého odborného předmětu či každého kurzu, který zaměstnanci Vězeňské služby ČR absolvují.

48. Základní úroveň vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR tvoří základní odborná příprava, která je zajišťována pro všechny nové zaměstnance přijaté do služebního nebo pracovního poměru k Vězeňské službě ČR. Člení se podle jejich zařazení do výkonu služby nebo práce v jednotlivých organizačních jednotkách a je organizována se zřetelem na splnění základních požadavků a kvalifikačních předpokladů pro výkon zastávané funkce.

Členění základní odborné přípravy:

- A - pro příslušníky Vězeňské služby ČR bez rozdílu služebního zařazení,
- B/1 - pro občanské zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězňenými osobami, ale nepodílejí se přímo na realizaci programů zacházení,
- B/2 - pro občanské zaměstnance, kteří pracují v přímém styku s vězňenými osobami a podílejí se na přípravě a realizaci programů zacházení,
- B/3 - pro zdravotnický personál,

²⁰ Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby č. 5/2007 o organizaci vzdělávací činnosti ve VS ČR, ve znění pozdějších předpisů.

- B/4 - vstupní školení externích zaměstnanců a zaměstnanců Vězeňské služby ČR pracujících na částečný úvazek
- I - nástupní školení

49. V základní odborné přípravě A se klade důraz na dodržování a naplňování zákonů a předpisů upravujících výkon trestu odnětí svobody, výkon vazby a výkon služby justiční strážce, práva vězňených osob a povinnosti a oprávnění zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Ve všech předmětech jsou posluchači vedeni k dodržování základních lidských práv, a to v konkrétních situacích běžného výkonu služby nebo zaměstnání.²¹

50. Příprava nových občanských zaměstnanců je zaměřena tak, aby absolvent základní odborné přípravy B získal jak odborné základy k výkonu své funkce, tak také i celkovou orientaci v systému vězeňství v České republice, znal základní právní úpravy výkonu trestu odnětí svobody, výkonu vazby a vybraná legislativní ustanovení, která souvisejí s jeho pracovním zařazením a příslušnou organizační jednotkou. Absolvent by se měl také orientovat v souvisejících oborech humanitních, především v psychologických a pedagogických aspektech penitenciární problematiky. Část výuky je vedena formou přednášek a seminářů, část je realizována modifikovanou formou sociálního výcviku a je zaměřena na nácvik dovedností v jednání s lidmi a aktivní zvládnání náročných životních situací. Cílem je naučit posluchače chápat a poznat sebe sama, získat vhled do vlastních prožitků, postojů a reakcí. To je předpokladem pro to, aby pracovníci zařazení v kurzu byli schopni chápat druhé, porozumět svému okolí a účinněji se orientovat v mezilidských vztazích.

51. Vyšší vzdělanostní úroveň představují specializační kurzy a školení, které jsou základem Programu celoživotního vzdělávání zaměstnanců Vězeňské služby ČR. Jejich cílem je získání především nových poznatků a dovedností z odborné oblasti, především profesní etiky, práva, pedagogiky a psychologie atd. Kurzy jsou organizovány periodicky a jsou určeny zaměstnancům podle funkce, kterou vykonávají. Všechny kurzy slouží k rozšíření obzoru specialistů v dané problematice, ke snadnější orientaci v mezilidských vztazích, k získání nových informací a v neposlední řadě slouží k navázání kontaktů s dalšími pracovníky v obdobných funkcích z jiných věznic a k výměně zkušeností.

52. Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR zřídil již v roce 2001 komisi pro výchovu k lidským právům, jejíž hlavním úkolem bylo zpracování koncepce výchovy k lidským právům. Do všech organizačních jednotek Vězeňské služby ČR byl distribuován manuál pro výchovu k lidským právům, byli proškoleni všichni učitelé působící v Institutu vzdělávání a zorganizovány specializační kurzy o dodržování lidských práv a svobod pro lektory zajišťující v organizačních jednotkách výchovu k lidským právům v rámci periodické profesní přípravy příslušníků a občanských pracovníků.

53. Co se týče vojáků, ve všech druzích jejich přípravy (vstupní, kariérové, středoškolské, vysokoškolské) je zařazeno seznámení s obsahem Úmluvy a sankcemi za její porušení. Tato oblast je v přípravě úzce propojena s výukou mezinárodního práva humanitárního a válečného zvláště před nasazením vojáků v zahraničních misích.

²¹ Vyučování čerpá především ze Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, Evropských vězeňských pravidel, z Kodexu pro chování osob prosazujících zákon, z Listiny základních práv a svobod a z jiných zdrojů.

54. V systému vzdělávání policistů došlo za uplynulé období k výraznému pokroku. Ministerstvo vnitra zpracovalo „Koncepti celoživotního povinného vzdělávání příslušníků a zaměstnanců policie České republiky a resortu vnitra“ (dále jen „Koncepte 2001“).²² Nedílnou součástí Koncepte 2001 je vzdělávání příslušníků a zaměstnanců Policie české republiky k lidským právům a výchově k nim.²³
55. Druhým systémovým krokem je Koncepte celoživotního vzdělávání příslušníků Policie České republiky, která rozvíjí dále vzdělávací systém policistů v oblasti lidských práv.²⁴ Mezi další dlouhodobá opatření v reformě policejního vzdělávání patří např. proces harmonizace policejního vzdělávání v kontextu požadavků EU.

Informace o sterilizacích žen v České republice

56. Česká republika dosud nepřijala žádné opatření, které by umožňovalo odškodnit sterilizované ženy. Reparace v civilním řízení je ve většině případů nemožná. V rámci žaloby na ochranu osobnosti je možno domoci se pouze omluvy za zásah do osobnostních práv, čehož již dvě sterilizované ženy dosáhly. Podle současné sjednocené judikatury Nejvyššího soudu se však právo na finanční zadostiučinění promlčuje v tříleté promlčecí lhůtě. Získání finanční kompenzace se tak pro většinu sterilizovaných žen stalo nemožné. Dokud tedy nebude ustanoven mechanismus odškodňování, nebude mít téměř žádná oběť neoprávněné sterilizace možnost získat finanční reparaci. Ve většině případů je to proto, že již uběhla tříletá promlčecí lhůta, nebo protože již byla zdravotnická dokumentace sterilizovaných žen skartována, nebo kvůli nedostatku finančních prostředků pro vedení soudního sporu.
57. Současná úprava sterilizace je zakotvena v zákoně o péči o zdraví lidu č. 20/1966 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Tento zákon stanoví požadavek informovaného souhlasu či vlastní žádost osoby k provedení takového zákroku.²⁵ Komplexní úprava této problematiky měla být zahrnuta do nového zákona o specifických zdravotních službách, jehož návrh byl však v březnu 2009 stažen z projednávání v Poslanecké sněmovně. Přijetí tohoto zákona tak bylo odsunuto na neurčito. Sterilizaci dále upravuje směrnice

²² Koncepte byla zpracována na základě usnesení vlády ze dne 3. ledna 2001 č. 28/2001 ke Zprávě o výchově k lidským právům v České republice. Navržený systém vzdělávání byl založen na novém pojetí policejní práce, které je charakterizováno hlavními principy: policejní práce musí být službou občanovi; policista musí být vysoce profesionální, kvalifikovaný, motivovaný, disponující vysokým etickým standardem; vzdělávání a výcvik musí být založeny na kompetenčním přístupu; ve vzdělávání a výcviku je nutno zdůraznit vedle odpovědnosti a povinnosti služebního funkcionáře i osobní odpovědnost každého jednotlivce za odbornou připravenost k výkonu služby.

²³ Toto opatření je komplexním systémovým krokem k formování správného postoje policisty již na počátku jeho působení ve sboru a to integrováním této formace již do prvotního vzdělávacího programu. Hlavní cíle vzdělávání policistů v oblasti lidských práv jsou: osvojení všeobecně uznávaných etických hodnot; rozšíření znalostí policistů v těch oblastech zákona a ustanovení, které se týkají lidských práv; odstraňování rasistických předsudků a xenofobních názorů získaných v rodině, v civilních školách, či dalšími vlivy společenského prostředí; posílení schopnosti rozpoznávat případy porušování lidských práv, zejména kriminalitu motivovanou rasistickou, třídní nebo jinou obdobnou nenávistí a předcházení možné bagatelizace při prvním kontaktu oběti s policií; posílení dovedností nezbytných pro partnerský styl policejní práce.

²⁴ Jedná se zejména o zásady: vzdělávání a výcvik policistů jsou založeny na základních hodnotách pluralitní demokracie, právního státu a ochrany lidských práv tak, aby odpovídaly postavení a činnosti Policie České republiky; do všech úrovních policejního výcviku je začleněn praktický výcvik v použití síly a v tom, jak je její použití limitováno zásadami lidských práv, zejména Evropskou úmluvou o lidských právech.

²⁵ § 27 zákona o péči o zdraví lidu č. 20/1966 Sb. zní: „Sterilizace se smí provést jen se souhlasem nebo na vlastní žádost osoby, u níž má být sterilizace provedena, a to za podmínek stanovených ministerstvem zdravotnictví.“

Ministerstva zdravotnictví ČSR LP-252.3-19.11.71, o provádění sterilizace ze dne 17. prosince 1971.

58. Helena Ferenčíková podala ve své věci ústavní stížnost. Dne 23. října 2009 Ústavní soud potvrdil původní soudní rozhodnutí, ve kterém soud rozhodl, že se lékaři sice dopustili protiprávního jednání, když provedli sterilizaci bez kvalifikovaného souhlasu, nicméně zároveň zamítl žalobkyni návrh na peněžité zadostiučinění z důvodu uplynutí tříleté promlčecí lhůty k uplatnění nároku. Ústavní soud tak nevyhověl stěžovateli co do nároku na peněžité odškodnění, přiznal jí však nárok požadovat omluvu od nemocnice, ve které jí zákrok byl proveden.
59. Poradní sbor Ministerstva zdravotnictví byl ustaven k prošetření stížností žen na provedenou sterilizaci, která jim byla provedena při poskytování zdravotní péče. Sbor konstatoval, že k pochybení při provádění sterilizací docházelo, ale v žádném případě nešlo o celostátní ani o rasové či národnostně podmíněnou politiku, nýbrž šlo pouze o pochybení jednotlivých zdravotnických zařízení. Šetření poradního sboru neprokázalo, že by zjištěná pochybení při provádění sterilizací byla plánovaná, systémová a úmyslná. Provedené sterilizace žen v České republice nebyly v žádném případě vykonány z etnické či rasové motivace. Sterilizace byly vždy provedeny na základě medicínské indikace stanovené lékařem. Po provedeném prošetření byl poradní sbor rozpuštěn a nadále již tedy nevykonává svou činnost.
60. Prvními výsledky v řešení problematiky sterilizací je nicméně aktuální přijetí usnesení vlády, kterým vláda vyslovila politování nad zjištěnými individuálními pochybeními při provádění sterilizací v rozporu se směrnicí Ministerstva zdravotnictví²⁶ a schválení podnětu, který vypracoval poradní orgán vlády – Rada vlády pro lidská práva, která se touto otázkou dlouhodobě zabývala. Tento podnět navrhuje další kroky a postupy jak zajistit, aby k takovýmto jednáním v budoucnu již nedocházelo. Podnět byl předložen vládě ministrem pro lidská práva a schválen vládou v listopadu 2009. Veřejnost i samy sterilizované ženy omluvu a první kroky v této věci velmi přivítali.²⁷ Vláda tímto usnesením uložila Ministerstvu zdravotnictví provést další úkoly vedoucí k zamezení možnosti opakování podobných případů, jež se staly v minulosti. Mezi tyto úkoly patří povinnost ministryně předložit vládě informace o plnění doporučení navržených poradním sborem ministryně zdravotnictví, zařazení otázky sterilizací do programu Odborného fóra pro tvorbu standardů péče a koncentraci vybrané vysoce specializované péče a v rámci prevence a dalšího vzdělávání oslovení přímo řízených organizací a zdravotnických zařízení v České republice, která poskytují péči v oboru gynekologie – porodnictví, aby se ověřilo a zajistilo dodržování právních předpisů při provádění sterilizací.

Článek 11

Výkon trestu odnětí svobody

61. Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností²⁸ změnil ustanovení o oprávnění k výkonu duchovní služby v místech, kde se vykonává trest odnětí svobody. Nově bylo upřesněno, že k výkonu duchovní služby v místech, kde

²⁶ Směrnice Ministerstva zdravotnictví ČSR LP-252.3-19.11.71, o provádění sterilizace ze dne 17. prosince 1971

²⁷ Viz reakce také <<http://www.ipsnews.net/news.asp?idnews=49444>>

²⁸ Zákon č. 3/2002 Sb. nabyt účinnosti dne 7. 1. 2002.

se vykonává trest odnětí svobody, jsou oprávněny pouze ty registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu tohoto práva podle zvláštního právního předpisu. Zvláštním právním předpisem je přijatý nový zákon o církvích a náboženských společnostech.

62. Zákon o změně a zrušení některých zákonů v souvislosti s ukončením činnosti okresních úřadů²⁹ stanovil, že věznice umožní navštěvovat mladistvé odsouzené zaměstnancům obcí s rozšířenou působností zařazeným do obecního úřadu pověřeným zajišťováním sociálně-právní ochrany dětí místo zaměstnancům okresních úřadů pověřených zajišťováním sociálně-právní ochrany dětí.
63. Nový zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže³⁰ (dále jen „zákon o soudnictví ve věcech mládeže“) rozšířil účel výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvých. Jeho výkonem se nově sleduje také dosažení účelu stanoveného tímto zákonem. Dále se změnilo ustanovení upravující do kterého zařízení bude dodán dnem ukončení výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvý, kterému byla uložena ochranná výchova.
64. Novela zákona o výkonu trestu odnětí svobody³¹ nahradila fakultativní možnost zřízení poradního sboru ředitele věznice povinností zřídit tento poradní orgán složený z odborníků, kteří nejsou zaměstnáni ve věznici. Zákon obsahuje i další změny. Věková hranice mladistvých, kteří vykonávají trestní opatření odnětí svobody odděleně od ostatních odsouzených se zvýšila z 18. na 19 let. Byla zrušena povinnost odděleně od ostatních odsouzených umisťovat odsouzené k doživotnímu trestu. Dále byla stanovena povinnost věznice poskytovat sociální kapesné ve výši 100 Kč těm odsouzeným, kteří nemají v kalendářním měsíci jiný příjem nebo jinou hotovost dosahující alespoň 100 Kč. Vězeňská služba není oprávněna seznamovat se s telefonáty odsouzených s advokáty, státními orgány České republiky, diplomatickými misemi nebo konzulárními úřady cizího státu, mezinárodními organizacemi, které jsou podle mezinárodních úmluv, jimiž je Česká republika vázána, příslušné k projednávání podnětů týkajících se lidských práv a se zaměstnanci obcí s rozšířenou působností zařazenými do obecního úřadu pověřenými zajišťováním sociálně-právní ochrany dětí. Vězeňská služba nesmí být ani přítomna rozhovoru mezi vězněm a advokátem. Bylo zrušeno, že ředitel věznice smí povolit uskutečnění návštěvy odsouzeného bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců Vězeňské služby pouze ve výjimečných případech. Zákon obsahuje taktéž ustanovení, která podrobněji upravují poskytování duchovní služby odsouzeným. Bylo zmírněno ustanovení, které zakazovalo odsouzenému, který neuhradil rozsudkem stanovenou škodu plynoucí z pohledávky spojené s trestním řízením, případně škodu způsobenou Vězeňské službě, libovolně použít peníze, jež převzala do úschovy věznice. Nově může odsouzený polovinu peněžních prostředků, jež převzala do úschovy věznice, použít libovolně. Povinnosti odsouzeného byly rozšířeny o povinnost oznámit neprodleně věznici, že je poživatelé důchodu, výsluhového příspěvku, příspěvku za službu nebo má příjem podléhající dani z příjmu. Odsouzeným bylo nově zakázáno přechovávat a rozšiřovat tiskoviny nebo materiály propagující národnostní, etnickou, rasovou, náboženskou nebo sociální nesnášenlivost, fašismus a podobná hnutí směřující k potlačení práv a svobody člověka, násilí a krutost, jakož i tiskoviny nebo materiály obsahující popis výroby a

²⁹ Zákon č. 320/2002 Sb. nabyt účinnosti dne 1. 1. 2003.

³⁰ Zákon č. 218/2003 Sb. nabyt účinnosti dne 1. 1. 2004.

³¹ Zákon č. 52/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 169/1999 Sb. nabyt účinnosti dne 1. 7. 2004.

použití návykových látek, jedů, výbušnin, zbraní a střeliva. Nově bylo stanoveno, že od povinnosti hradit náklady výkonu trestu odnětí svobody jsou osvobozeni odsouzení:

- kteří nebyli nezaviněně zařazeni do práce a neměli v období kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost,
- kteří nedovršili 18. rok věku,
- po dobu poskytování nemocniční péče, jsou-li zdravotně pojištěni,
- po dobu zařazení do vzdělávacího nebo terapeutického programu s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 hodin týdně,
- po dobu přerušování výkonu trestu,
- po dobu účasti na soudním jednání v postavení svědka nebo poškozeného,
- po dobu dočasného předání do ciziny,
- jsou-li na útěku.

65. Ředitel věznice může zcela nebo zčásti prominout povinnost uhradit náklady výkonu trestu, ze kterého byl odsouzený propuštěn a povinnost nahradit další náklady, odůvodňují-li to tíživé sociální poměry odsouzeného, a že u pohledávky za náklady výkonu trestu se nepožadují úroky z prodlení. Mladistvý má právo přijímat návštěvy na dobu 5 hodin během jednoho kalendářního měsíce. Kázeňský trest zákazu přijetí jednoho balíčku v období 3 kalendářních měsíců, který lze uložit mladistvým odsouzeným, byl zmírněn na zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce. Ze zákona bylo vypuštěno ustanovení, které stanovilo, že výkon doživotního trestu je především zaměřen na ochranu společnosti před další trestnou činností odsouzeného jeho izolací ve věznici a na usměrňování jeho jednání tak, aby odpovídalo dobrým mravům.

66. Novelou trestního řádu³² bylo terminologicky upraveno ustanovení, které stanoví, že od vymáhání nákladů výkonu trestu odnětí svobody se mj. upustí vždy, jestliže odsouzený byl vydán nebo předán do ciziny. Dalším zákonem³³ bylo upřesněno, že věznice umožňují obecním úřadům obcí s rozšířenou působností poskytovat odsouzeným sociální služby.

67. Novelou zákona o výkonu trestu odnětí svobody³⁴ byl změněn požadavek předchozího písemného souhlasu odsouzeného k zaměstnání u subjektu, jehož zřizovatelem nebo většinovým vlastníkem není stát. Výčet subjektů, u kterých se předchozí písemný souhlas obžalovaného nevyžaduje, byl rozšířen na zaměstnávání odsouzených Českou republikou, krajem, obcí, dobrovolným svazkem obcí nebo subjektem, který byl jimi zřízen či založen a v němž mají většinovou majetkovou účast, většinový podíl na hlasovacích právech anebo vykonávají rozhodující vliv na jeho řízení či provozování.

³² Zákon č. 539/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů a některé další zákony nabyt účinnosti dne 1. 11. 2004.

³³ Zákon č. 109/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o sociálních službách.

³⁴ Zákon č. 346/2007 Sb., kterým se mění zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, nabyt účinnosti dnem 5. ledna 2008

Tabulka uvádí přehled počtu vězněných osob a naplněnosti ubytovacích kapacit v období 2002 - 2009.

K datu	obvinění			odsouzení			chovanci			celkem			ubytovací kapacita *	naplněnost ubytovací kapacity v %
	muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem	Muži	ženy	celkem	muži	ženy	celkem		
1.1.2002	4341	242	4583	14190	547	14737	-	-	-	18531	789	19320	20122	96,0
1.1.2003	3222	162	3384	12321	508	12829	-	-	-	15543	670	16213	17625	92,0
1.1.2004	3244	165	3409	13298	570	13868	-	-	-	16542	735	17277	15407	112,1
1.1.2005	3084	185	3269	14437	637	15074	-	-	-	17521	822	18343	18405	99,7
1.1.2006	2697	163	2860	15336	741	16077	-	-	-	18033	904	18937	18784	100,8
1.1.2007	2277	122	2399	15376	803	16179	-	-	-	17653	925	18578	19202	96,8
1.1.2008	2110	144	2254	15792	855	16647	-	-	-	17902	999	18901	19250	98,2
1.1.2009	2214	188	2402	17209	891	18100	-	-	-	19423	1079	20502	19471	105,3
31.7.2009	2192	158	2350	18618	1007	19625	2	-	2	20812	1165	21977	19381	113,4

- * K 1. 1. 2002 uvedena ubytovací plocha vypočítaná tak, aby na jednu osobu připadala ubytovací plocha 3,5 m² v ložnici či cele.
 K 1. 1. 2004 uvedena ubytovací plocha vypočítaná tak, aby na jednu osobu připadala ubytovací plocha 4,5 m² v ložnici či cele.
 K 1. 1. 2003, 1. 1. 2005, 1. 1. 2006, 1. 1. 2007, 1. 1. 2008, 1. 1. 2009 a 31. 7. 2009 uvedena ubytovací plocha vypočítaná tak, aby na jednu osobu připadala ubytovací plocha 4,0 m² v ložnici či cele.

Výkon vazby

68. Změnou zákona o výkonu vazby a změnou zákona o výkonu trestu odnětí svobody³⁵ byl přenesen dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby a při výkonu trestu odnětí svobody z pověřeného státního zástupce krajského státního zastupitelství na krajské státní zastupitelství.
69. Zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností³⁶ změnil ustanovení o oprávnění k výkonu duchovní služby v místech, kde se vykonává vazba. Bylo upřesněno, že k výkonu duchovní služby v místech, kde se vykonává vazba, jsou oprávněny pouze ty registrované církve a náboženské společnosti, kterým bylo přiznáno oprávnění k výkonu tohoto práva podle zvláštního právního předpisu. Zvláštním právním předpisem je přijatý nový zákon o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů.
70. Věznice má povinnost v průběhu výkonu vazby podle možností obviněnému nabídnout účast na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech.³⁷ Dále byla stanovena povinnost umísťovat obviněné ve vyhošťovací vazbě odděleně od ostatních obviněných a umožněno použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou a jinými osobami obviněným, u kterých není důvodem vazby obava, že budou mařit objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Délka návštěv obviněných byla prodloužena z 60 minut jednou za 14 dní na 90 minut jednou za 14 dní. Nově bylo stanoveno, že

³⁵ Zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, účinný od 1. 7. 2009.

³⁶ Zákon č. 3/2002 Sb. nabyt účinnosti dne 7. 1. 2002.

³⁷ Zákon č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, § 4a

v odůvodněných případech může z bezpečnostních důvodů rozhodnout ředitel věznice o tom, že návštěva obviněného se uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od obviněného oddělen přepážkou. Podrobněji bylo upraveno poskytování duchovní služby obviněným. Zpřesněno bylo ustanovení upravující právo obviněných na nákup potravin a věcí osobní potřeby tím, že vnitřní řád stanoví zaručený sortiment, který může obviněný nakoupit a tím, že se nákup uskutečňuje zpravidla formou bezhotovostní platby. Obviněnému se umožňuje používat vlastní přenosný radiopřijímač a televizor, pokud jsou napájeny z vlastního zdroje a pokud byla provedena na náklady obviněného kontrola technických parametrů ke zjištění, zda nebylo instalováno nežádoucí zařízení. Pravomoc omezit nebo zrušit vycházky obviněných byla přenesena z ředitele věznice na generálního ředitele Vězeňské služby nebo jím pověřeného zaměstnance Vězeňské služby. Povinnost obviněného nahradit škodu způsobenou Vězeňské službě, zvýšené náklady střežení a náklady na dopravu a předvedení do zdravotnického zařízení byla rozšířena o případy, kdy obviněný jinému úmyslně umožnil způsobit mu újmu na zdraví anebo se opakovaně dopustil porušování léčebného režimu nebo zneužil zdravotní péče předstíráním poruchy zdraví nebo se z vlastního rozhodnutí nepodrobil lékařskému zákroku, ke kterému dal předchozí souhlas nebo o který požádal. Mladistvému obviněnému, který má plnit povinnou školní docházku, věznice zabezpečí její plnění. Obvinění, kteří jsou umístěni ve vyhošťovací vazbě a neporušují-li stanovený pořádek a kázeň, vykonávají tuto vazbu v oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem. Obviněná žena, které se během výkonu vazby narodí dítě, může mít toto dítě u sebe a starat se o něj. Na žádost obviněné ženy nacházející se ve vazbě ředitel věznice rozhodne, že může mít u sebe své dítě zpravidla do jednoho roku jeho věku.

Výkon zabezpečovací detence

71. Výkon nového ochranného opatření zabezpečovací detence v ústavech pro výkon zabezpečovací detence upravuje nový zákon o výkonu zabezpečovací detence.³⁸
72. Ukládání zabezpečovací detence upravuje trestní zákon. Soud uloží zabezpečovací detenci v případě uvedeném v § 25 odst. 2 trestního zákona³⁹, nebo půjde-li o pachatele činu jinak trestného, který by naplňoval znaky zvláště závažného trestného činu a není pro nepřičetnost trestně odpovědný, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochranně společnosti. Soud může uložit zabezpečovací detenci vzhledem k osobě pachatele a s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a jeho poměrům i tehdy, jestliže pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu vyvolaném duševní poruchou, jeho pobyt na svobodě je nebezpečný a nelze očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti. Zabezpečovací detenci může soud uložit samostatně, při upuštění od potrestání i vedle trestu.

³⁸ Zákon č. 128/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, účinný od 1. ledna 2009.

³⁹ § 25 odst. 2 trestního zákona zní: „Soud může upustit od potrestání i tehdy, jestliže pachatel spáchal úmyslný trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje pět let, ve stavu zmenšené přičetnosti nebo ve stavu vyvolaném duševní poruchou, a nelze přitom očekávat, že by uložené ochranné léčení s přihlédnutím k povaze duševní poruchy a možnostem působení na pachatele vedlo k dostatečné ochraně společnosti, a soud má za to, že zabezpečovací detence (72a), kterou pachateli zároveň ukládá, zajistí ochranu společnosti lépe než trest.“

73. Zabezpečovací detence se vykonává v ústavu pro výkon zabezpečovací detence s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými, rehabilitačními a činnostními programy. Zabezpečovací detence trvá, pokud to vyžaduje ochrana společnosti. Soud nejméně jednou za 12 měsíců, a u mladistvých jednou za 6 měsíců, přezkoumá, zda důvody pro její další pokračování ještě trvají. Zabezpečovací detenci může soud změnit na ústavní ochranné léčení, pominou-li důvody, pro něž byla uložena a jsou-li současně splněny podmínky pro ústavní ochranné léčení.
74. Zabezpečovací detenci lze vykonávat jen takovým způsobem, který respektuje lidskou důstojnost osoby ve výkonu zabezpečovací detence (dále jen „chovanec“), je přiměřený osobě chovance a omezuje účinky zbavení svobody. Tím však nesmí být ohrožena ochrana společnosti. S chovancem nesmí být jednáno způsobem, který by mohl nepříznivě ovlivnit jeho zdravotní stav, a je nutné využívat všech dostupných odborných poznatků a podporovat takové postoje chovance, které, pokud to bude vzhledem ke zdravotnímu stavu chovance možné, vzbudí v chovanci rozhodnutí podrobit se ochrannému léčení.
75. Zařazování chovanců do skupin provádí odborná komise jmenovaná ředitelem ústavu, složená především z odborných zaměstnanců ústavu. Členy odborné komise jsou nejméně dva lékaři, z toho jeden musí být psychiatr, a dále psycholog a právník. Při zařazování chovanců do skupin odborná komise přihlíží zejména k jejich pohlaví, věku, ke zhodnocení zdravotního stavu, charakteristice osobnosti a předchozí trestné činnosti. Obsah konkrétních činností ve skupinách je stanoven v léčebných, psychologických, vzdělávacích, pedagogických, rehabilitačních a činnostních programech, kterých je chovanec povinen se zúčastnit. Při zařazování chovance do určitého programu odborná komise zjistí stanovisko chovance a přihlédne k němu. Je-li chovanec zařazen do programu obsahující poskytování zdravotní péče, je povinen se této zdravotní péči podrobit, s výjimkou výkonů, které lékař vzhledem k chovancově zdravotnímu stavu vyloučí. Léčebné programy se provádějí ve spolupráci se zdravotnickým zařízením. Program obsahuje konkrétně formulovaný cíl působení na chovance, metody zacházení s chovancem směřující k dosažení tohoto cíle a způsob a četnost hodnocení. Součástí programu je rovněž určení způsobu zaměstnávání chovance, jeho účasti na pracovní terapii, vzdělávání anebo jiné náhradní činnosti. Pokud u chovance přichází v úvahu více variant programu, lze mu umožnit výběr.
76. Komise složená z odborných zaměstnanců ústavu (dále jen „odborná komise“) zpracuje vždy po třech měsících výkonu zabezpečovací detence komplexní zprávu o stavu chovance obsahující vyhodnocení účinku dosavadních programů. S komplexní zprávou musí být chovanec prokazatelně seznámen. Odborná komise se vždy v komplexní zprávě zaměří na otázku prognózy dalšího vývoje chovance z hlediska případné změny zabezpečovací detence na ochranné léčení.
77. Ředitel ústavu ve spolupráci s odbornou komisí sleduje vývoj chování každého chovance, vyhodnocuje úspěšnost výkonu zabezpečovací detence a posuzuje podmínky pro navržení změny zabezpečovací detence na ochranné léčení, případně zda jsou splněny podmínky k propuštění chovance ze zabezpečovací detence. Shledá-li odborná komise na základě návrhu odborného zaměstnance, že pominuly důvody pro další trvání zabezpečovací detence, vypracuje o tom zvláštní podrobnou zprávu, kterou předloží řediteli ústavu s doporučením na propuštění chovance ze zabezpečovací detence nebo na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení. Ředitel ústavu, pokud se s doporučením odborné komise ztotožní, podá neprodleně návrh na propuštění chovance ze

zabezpečovací detence nebo na změnu zabezpečovací detence na ochranné léčení okresnímu soudu, v jehož obvodu se zabezpečovací detence vykonává, a vyrozumí o tom příslušného státního zástupce. Pokud se ředitel ústavu neztotožní s doporučením odborné komise, její zprávu spolu s vlastním stanoviskem neprodleně zašle okresnímu soudu, v jehož obvodu se zabezpečovací detence vykonává.

78. Nový trestní zákoník přinese částečné změny v úpravě zabezpečovací detence, a to zejména rozšíření možnosti uložení zabezpečovací detence pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky a znovu spáchal zvlášť závažný trestný čin ač již byl pro zvlášť závažný trestný čin spáchaný pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím zneužíváním odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody nejméně na dvě léta, a nelze očekávat, že by bylo možné dosáhnout uložení ochranného léčení dostatečné ochrany společnosti.⁴⁰

Probační a mediační služba

79. Probační a mediační služba⁴¹ usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.⁴² V čele Probační a mediační služby stojí ředitel, kterého jmenuje a odvolává ministr spravedlnosti.

80. Plnění úkolů Probační a mediační služby ve vztahu k soudům, státním zastupitelstvím a orgánům Policie České republiky zajišťují její střediska, která působí v sídlech okresních soudů nebo naroveň jim postavených obvodních nebo městských soudů. Příslušnost středisek k provádění úkonů probace a mediace se řídí příslušností soudu a v přípravném řízení státního zástupce, v jehož obvodu středisko působí.

Za období od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2008 (statistická data za 1. polovinu roku 2009 dosud nejsou k dispozici) řešila Probační a mediační služba následující počet nových případů:

rok	nápad celkem	z toho PR	z toho POD a TO POD	z toho PPD a Op D
2002	29 291	6 323	2 527	nesledovalo se*
2003	28 365	6 823	2 691	748
2004	28 403	5 042	2 617	756
2005	26 338	5 847	3 069	1 418
2006	24 885	5 169	3 104	1 563
2007	27 648	5 802	3 522	2 126
2008	25 465	5 092	3 358	2 120

⁴⁰ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., § 100 odst. 2 písm. b)

⁴¹ Dne 1. ledna 2001 nabyl účinnosti zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a k témuž datu byla také Probační a mediační služba zřízena.

⁴² Probaci a mediaci blíže specifikuje § 2 z. č. 257/2000 Sb.

Probaci se rozumí organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, obžalovaným nebo odsouzeným (dále jen "obviněný"), kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, včetně uložených povinností a omezení, sledování chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, dále individuální pomoc obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.

Mediací se pak rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediaci lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.

PR - přípravné řízení a řízení před soudem u dospělých a mládeže

POD - podmíněné odsouzení k trestu odnětí svobody s dohledem (§ 60a trestního zákona)

TO POD - trestní opatření podmíněného odsouzení s dohledem (§ 33 odst. 2 zákona o soudnictví ve věcech mládeže)

PPD – podmíněčné propuštění s dohledem (§ 63 trestního zákona)

Op D – opatření stanovující dohled (§93 odst. 1 písm. a) zákona o soudnictví ve věcech mládeže

* sledovalo se podmíněné propuštění s uloženými povinnostmi, omezeními

81. Probační a mediační služba také spolupracovala s nestátními neziskovými organizacemi v rámci projektů, které přispívají ke zvyšování vykonatelnosti alternativních trestů a snížení rizika recidivy propuštěných z výkonu trestu odnětí svobody. Jednalo se zejména o aktivity realizované Sdružením pro probaci a mediaci v justici, o.s. ve spolupráci s Probační a mediační službou.

82. Služba MENTOR: Služba přispívající ke snížení rizika recidivy a sociálního vyloučení romských klientů. Cílovou skupinou jsou zejména příslušníci romské menšiny, kterým byl uložen alternativní trest nebo opatření. Na základě principu spolupráce romského mentora – proškoleného dobrovolníka z řad romského etnika, který spolupracuje s Probační a mediační službou – a klientů, je možné navazovat kontakty s odsouzenými Romy a zvyšovat tak vykonatelnost alternativních trestů, zejména trestu obecně prospěšných prací a výkonu dohledu probačního úředníka, které by za absence mentora pravděpodobně skončily výkonem trestu odnětí svobody. Služba je realizována od roku 2004. V rámci projektu spolupracovalo 39 mentorů s 18 středisky. V období 1. 3. 2006 až 30. 9. 2008 spolupracovali mentoři s celkem 544 klienty. Úspěšnost využití služby mentor závisí na typech případů, do kterých jsou mentoři zapojováni. U klientů, se kterými je obtížné navázání kontaktu, se pohybuje kolem 37%. U klientů, kteří vykonávají alternativní trest s obtížemi, kolem 50% a u klientů, kteří s Probační a mediační službou spolupracují, ale potýkají se s řadou problémů a hrozí jim sociální exkluze, dokonce až 63%.

83. „Sanace dluhů“ je pilotní projekt, který testuje možnost zavedení švýcarského modelu sanace dluhů v českých podmínkách. Vybraným klientům Probační a mediační služby nabízí šanci nového startu, motivuje k hledání a udržení zaměstnání, minimalizuje jejich znovu-zadlužování. Projekt je cílen na snižování rizika recidivy řešením předluženosti klientů.

84. Motivační a učební programy pro osoby s kriminální minulostí jako opatření ekonomické a sociální integrace a prevence recidivy: projekt probíhal od 1. 9. 2006 do 30. 6. 2008. V rámci projektu byly realizovány Motivační programy ZZ (Získej zaměstnání) pro osoby ve výkonu trestu odnětí svobody, před propuštěním, osoby propuštěné a podmíněně odsouzené.

85. Od poloviny roku 2008 se Probační a mediační služba také aktivně podílí na přípravě podmínek pro realizaci nového alternativního trestu, kterým je trest domácího vězení obsažený v novém trestním zákoníku a novelizovaných ustanoveních trestního řádu (§ 60, 61 trestního zákoníku a § 334a až 334g trestního řádu). Trest domácího vězení v kombinaci s využitím elektronického kontrolního systému otevírá zcela novou kapitolu a

možnosti české trestní politiky v oblasti aplikace alternativních sankcí a opatření. V trestním zákoně je začleněn jako „přímá“ alternativa k trestu odnětí svobody, čímž nahradí dosavadní roli trestu obecně prospěšných prací. Trest domácího vězení je v zákoně upraven jako samostatná sankce, kterou může uložit výhradně soud. Tento trest může při správné aplikaci v praxi zajistit, že nebude dále stoupat počet osob ve věznicích.⁴³ Vzhledem k nedostatku financí však nebude možné ihned přejít na elektronický kontrolní systém. Nicméně v roce 2010 budou probíhat namátkové fyzické kontroly odsouzených k tomuto trestu pracovníky probační a mediační služby. Ministerstvo spravedlnosti také schválilo na podzim 2009 harmonogram a prováděcí vyhlášky týkající se zavedení elektronického kontrolního systému.

Zajištění

86. Zákon o pobytu cizinců umožňuje zajistit cizince za účelem správního vyhoštění, za účelem vycestování z jiných zákonem taxativně stanovených důvodů a za účelem jeho předání nebo průvozu podle mezinárodní smlouvy nebo přímo použitelného právního předpisu Evropských společenství.⁴⁴ Stejně jako v případě správního vyhoštění došlo v letech 2002 až 2009 k novelizaci zákona o pobytu cizinců v oblasti zajištění cizinců a zejména v oblasti výkonu tohoto zajištění. Zajištění cizince dle zákona o pobytu cizinců je možné jen za podmínek a z důvodů, které stanoví tento zákon.
87. Institut zajištění cizince upravuje zákon o pobytu cizinců. Jsou zde důvody a podmínky zajištění v podobě slučitelné s právem Evropských společenství. Zákonná úprava vychází z principu, že omezení práv a svobod zajištěných cizinců by nemělo jít nad míru nezbytnou k dosažení účelu zajištění. Byly posíleny právní jistoty zajištěných a vyhošťovaných cizinců. Soudní ochrana práv zajištěného cizince je zaručena dokonce dvěma způsoby. Zajištěný cizinec je jednak oprávněn podat správní žalobu proti rozhodnutí správního orgánu o zajištění a jednak je podle občanského soudního řádu oprávněn podat návrh soudu, aby nařídil jeho propuštění na svobodu z důvodu, že nejsou splněny podmínky pro trvání jeho zajištění. Mimo to ve smyslu Úmluvy o právech dítěte (vyhlášena pod č. 104/1991 Sb.) jsou stanoveny zvláštní podmínky pro zajištění dětí ve věku 15 až 18 let pobývajících na území bez doprovodu zákonného zástupce.
88. Služba cizinecké policie je oprávněna zajistit cizince staršího 15 let, jemuž bylo doručeno sdělení o zahájení řízení o správním vyhoštění nebo o jehož správním vyhoštění již bylo pravomocně rozhodnuto, je-li nebezpečí, že by mohl ohrozit bezpečnost státu, závažným způsobem narušit veřejný pořádek nebo mařit anebo ztěžovat výkon rozhodnutí o správním vyhoštění. K tomuto kroku se přistoupí zejména tehdy, pokud vyjde najevo, že jednání cizince dosahuje zákonem předvídané nebezpečnosti, cizinec je evidován v evidenci nežádoucích osob nebo je jako nežádoucí osoba zařazen do informačního

⁴³ Zde je ovšem potřeba v praxi zajistit, aby soudy tyto tresty ukládaly účelně a cíleně pachatelům, kteří budou vyhodnoceni jako „vhodní“ pro uložení takového trestu. Uvedené vyhodnocení musí zajistit Probační a mediační služba, která má podle zákona plnit též hlavní kontrolní úlohu při výkonu tohoto trestu. K tomu je nezbytné, aby byly zajištěny podmínky pro kvalitní aplikaci trestu domácího vězení a potenciálně elektronického kontrolního systému, včetně přesně stanovené organizace výkonu trestu domácího vězení a v neposlední řadě potřebného materiálního a personálního zabezpečení justice respektive Probační a mediační služby, která ponese dle současného znění zákona největší odpovědnost za jeho výkon, kontrolu a celkovou organizaci.

⁴⁴ V některých případech předání cizince nebo zajištění průvozu vyžaduje zajištění cizince po dobu delší než 48 hodin; takového cizince je nezbytné umístit do zařízení pro zajištění cizinců na základě rozhodnutí Služby cizinecké policie o zajištění cizince za účelem jeho předání nebo průvozu.

systemu smluvních států. Je-li zajištěným nezletilý cizinec bez doprovodu, ustanoví mu policie opatrovníka. Doba zajištění nesmí přesáhnout 180 dnů a v případě cizince mladšího 18 let nesmí překročit 90 dnů od okamžiku omezení osobní svobody. Policie je povinna po celou dobu zajištění cizince zkoumat, zda důvody k zajištění trvají a neprodleně po zajištění poučit zajištěného cizince v jazyce, ve kterém je cizinec schopen se dorozumět, o možnosti soudního přezkumu zákonnosti zajištění. Celé řízení o zajištění cizince je vedeno v jazyce, ve kterém je cizinec schopen se dorozumět a za účasti ustanoveného tlumočníka.

89. Oprávnění ke zřizování a provozování zařízení pro zajištění cizinců bylo převedeno na Ministerstvo vnitra a je realizováno prostřednictvím dříve zřízené organizační složky státu, tj. Správy uprchlických zařízení. Tím byly vytvořeny podmínky k tomu, aby zařízení pro zajištění cizinců svým vnitřním režimem byla srovnatelná s přijímacími středisky azylových zařízení s tím rozdílem, že cizinec, kromě zákonem stanovených důvodů, nemá právo toto zařízení v průběhu zajištění opustit. Je tedy záruka, že i cizincům zajištěným v zařízeních se dostane odpovídající péče tak, aby se minimalizoval dopad omezení osobní svobody na jejich psychiku. Zacházení s nimi je založeno na standardech garantovaných mezinárodními dokumenty v oblasti ochrany lidských práv. Pouze v odůvodněných případech (např. zajištěný cizinec je agresivní vůči dalším zajištěným či personálu zařízení, opakovaně závažným způsobem neplní povinnosti uložené mu vnitřním řádem) lze cizince přemístit na dobu nezbytně nutnou z části zařízení s mírným režimem do přísného režimu zajištění.
90. Působnost Služby cizinecké policie ve vztahu k zařízení a cizincům v něm zajištěným doznala značných změn. V současnosti je její působnost vymezena rozhodováním o umístění cizince do části zařízení s mírným nebo s přísným režimem zajištění (na návrh provozovatele), prováděním osobních prohlídek zajištěných, realizací ostrahy zařízení a eskortní činnosti.
91. Celkovou humanizaci zařízení podtrhuje i to, že v zásadách pro vydání vnitřního řádu zařízení je zdůrazněna otázka volnočasových aktivit, pohybu po objektu zařízení a povinná školní docházka pro děti mladší 15 let. Cizinec má zajištěnu zdravotní péči a v případě nutnosti může být přijat do zdravotnického zařízení poskytujícího ústavní péči. Současně se změnily i podmínky přijímání návštěv zajištěnými cizinci. Z hlediska možnosti uplatnění práv cizince je třeba dále doplnit, že zařízení pro zajištění cizinců jsou pravidelně navštěvována nevládními organizacemi, jejichž pracovníci poskytují zajištěným cizincům právní pomoc a poradenství. Prostřednictvím zaměstnanců provozovatele zařízení je jim také poskytována psychologická a sociální péče.

Školství

92. Ve školských zařízeních, kde dochází k výkonu ústavní nebo ochranné výchovy (tj. dětské domovy, dětské domovy se školou, výchovné ústavy a diagnostické ústavy), vykonává kontrolu kromě státních zástupců příslušných státních zastupitelství a České školní inspekce i veřejný ochránce práv.
93. Činnost České školní inspekce upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ze dne 24. září 2004, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil předchozí zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních

a středních škol (školský zákon), a zákon č. 76/1978 Sb., o školských zařízeních. Podle nového zákona je základním kritériem hodnocení zejména účinnost podpory rozvoje osobnosti dítěte, žáka a studenta. Dozor nad dodržováním právních předpisů (mj. i v místech, kde se vykonává ochranná nebo ústavní výchova) vykonává státní zastupitelství.⁴⁵ Státní zástupci zde tak nově dohlížejí obecně na dodržování zákonnosti. Zvláštní pozornost věnují zejména skutečnosti, zda se výkon ústavní a ochranné výchovy uskutečňuje na základě pravomocných rozhodnutí soudu.

94. V současné době se připravuje věcný záměr zákona o dětském ochránci práv, který by se zaměřil výlučně na problematiku dětí, včetně dětí v ústavní a ochranné výchově. Národní akční plán – realizace Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2009 – 2010, schválený vládou České republiky 20. července 2009, stanovil úkol spočívající v ustavení institutu „školního“ komisaře pro děti, jehož posláním bude prosazování a ochrana práv dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Veřejný ochránce práv

95. Novelou zákona č. 349/1999 Sb. o veřejném ochránci práv byly rozšířeny stávající povinnosti ombudsmana o úkol provádět systematické návštěvy všech míst (zařízení), v nichž se nacházejí nebo mohou nacházet osoby omezené na svobodě. (viz blíže bod 7 této zprávy). Změna zákona se nijak významně nedotýká stávajících pravomocí ochránce. I nadále nemá ochránce rozhodovací nebo sankční pravomoci. Svou činnost vykonává prostřednictvím svých šetřících oprávnění, v rámci kterých je oprávněn bez předchozího ohlášení navštívit zařízení, hovořit o samotě s osobami, prohlédnout si jakýkoliv prostor v zařízení, studovat spisy a jiné písemnosti, klást otázky bez přítomnosti zaměstnanců daného zařízení apod. Návštěvy do zařízení, kde by se mohly nacházet osoby omezené na svobodě, vykonává ochránce podle předem sestaveného plánu na konkrétní časový úsek. V tomto smyslu jde též o návštěvy pravidelné s výrazným preventivním zaměřením. Pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv vždy navštíví několik podobných zařízení v rámci naplánovaného tématického zaměření. Výběr konkrétních zařízení se řídí např. předchozími poznatky z praxe ochránce získanými referencemi od veřejnosti či umístěných osob (pozitivními či negativními), nebo na základě výsledků činnosti resortních kontrolních mechanismů.
96. Po provedení návštěvy vypracovává ochránce zprávu o svých zjištěních s doporučeními na provedení určitých opatření k nápravě. Úřad je povinen do 30 dnů od doručení závěrečného stanoviska sdělit ochránci, jaká opatření k nápravě provedl. Jestliže úřad tuto povinnost nesplní, nebo jsou-li opatření k nápravě podle názoru ochránce nedostatečná, ochránce vyrozumí nadřízený úřad a není-li takového úřadu, vládu. Může také o svých zjištěních informovat veřejnost. Kromě systematických návštěv prošetřuje ochránce také individuální stížnosti osob umístěných v jednotlivých zařízeních.
97. Ochránce se v rámci provádění a vyhodnocování systematických návštěv nezaměřuje jen na formální dodržování zákonnosti, ale také na případy, kdy by jednání odpovědných osob nebo stav v zařízeních neodpovídal principům demokratického právního státu a dobré správy a znamenal by nebo by mohl znamenat pro osoby v zařízeních umístěné hrozbu

⁴⁵ Děje se tak dle zákona 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění zákona č. 14/2002 Sb., kterým se mění zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 18. prosince 2001, účinného od 1. března 2002.

mučení, krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání, či také špatného zacházení nebo neúcty k člověku a jeho právům.

98. Monitoring vězeňských zařízení v ČR provádějí na základě oboustranné dobrovolnosti i nevládní organizace, např. Český helsinský výbor (dále jen ČHV). Obecná zákonná úprava vztahující se na nevládní organizace je obsažena v § 43 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a dále pak rozvedena ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.⁴⁶ Monitoring je významnou aktivitou, kterou ČHV realizuje v oblasti sledování lidských práv ve vězeňství. Cílem monitoringu je především získat informace o materiálních podmínkách ve výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby, zjistit úroveň zacházení s odsouzenými a obviněnými ve výkonu trestu odnětí svobody a výkonu vazby, ověřování skutkových sdělení klientů, která sdělují korespondenční formou. Mezi základní metody užívané v monitoringu patří místní šetření v konkrétních věznicích a řízené rozhovory s odsouzenými a obviněnými, ale i pracovníky Vězeňské služby ČR. V roce 2006 zavedl ČHV novou metodu tzv. hloubkového monitoringu, při kterém pověření členové ČHV provádějí několikadenní až týdenní hloubková šetření ve vybraných věznicích. Byl proveden zatím jeden hloubkový monitoring ve věznici v Příbrami v roce 2006. Provádění monitoringu, stejně tak jako podmínky realizace hloubkových šetření a následné prezentace, jsou upraveny dohodou, kterou mezi sebou uzavřeli ČHV a Vězeňská služba ČR. Výsledkem je pak zpráva ČHV ohledně stavu věznice podrobené hloubkovému monitoringu. Tato zpráva má doporučující povahu, obsahuje shrnutí pozitivních a negativních zjištění a také možné podněty a doporučení pro další fungování vězeňského systému. Zpráva se také publikuje veřejně.
99. V roce 2006 byla provedena celková revize zacházení se zranitelnými vězni umístěnými ve valdické věznici. Plnění úkolů stanovených tehdy účinným nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 41/2002 o předcházení násilí mezi obviněnými a odsouzenými bylo prověřeno v rámci tématické kontroly realizované ve valdické věznici zaměstnanci Odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky. Při této kontrole bylo řediteli věznice uloženo zajistit důsledné dodržování intervalů vizuálních prohlídek odsouzených, stanovených v § 11 odst. 1 výše uvedeného nařízení.
100. K řešení problematiky násilí mezi vězni, včetně sexuálního násilí a zneužívání bylo přijato nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 82/2006 o předcházení a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a mezi odsouzenými, které nahradilo předchozí nařízení č. 41/2002. Účelem tohoto nařízení je vytvořit a zabezpečit podmínky k předcházení, zabránění a včasném odhalování násilí mezi obviněnými a mezi odsouzenými ve vazebních věznicích a věznicích a dále stanovit postup při zjišťování a vyhodnocování jednotlivých případů násilí a při shromažďování a vyhodnocování údajů o násilném jednání. Dle tohoto nařízení musí být o problematice předcházení násilí proškoleni všichni zaměstnanci oddělení výkonu vazby a výkonu trestu ve všech věznicích a vazebních věznicích. Ke zvyšování kvalifikace vězeňského personálu existuje v České republice také ucelený systém jeho celoživotního vzdělávání (blíže viz body 47-55). Kontroly, zda jsou jednotlivá ustanovení mezi obviněnými a mezi odsouzenými ve Věznici Valdice řádně dodržována tak, aby bylo zajištěno jejich účinné provedení, jsou prováděny ze strany Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR pravidelně. K nařízení č. 82/2006 viz také blíže body 151 až 157 této zprávy.

⁴⁶ § 74 a 75 vyhlášky č. 345/1999 Sb.

101. Podle § 5 zákona o výkonu trestu odnětí svobody se trestní opatření odnětí svobody u mladistvých, kteří nepřekročili 19. rok svého věku, vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciací (tzv. věznice pro mladistvé). Další úpravu obsahuje i zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který upravuje postup po dovršení devatenáctého roku věku mladistvého, který je ve výkonu odnětí svobody. V těchto případech může soud pro mládež rozhodnout o přeřazení mladistvého do věznice pro ostatní odsouzené.⁴⁷ Zákon dále upravuje povinnost držet mladistvého odděleně od dospělých v případech, kdy je zadržen.⁴⁸
102. Klecová lůžka nejsou již ve zdravotnických zařízeních používána. Naopak použití síťových lůžek jako omezovacího prostředku při poskytování zdravotní péče za účelem omezení volného pohybu pacienta je ve zdravotnických zařízeních užíváno. Takovéto použití je nutno považovat za krajní řešení v případě, kdy je nezbytně nutné dosáhnout zklidnění pacienta, který svým chováním ohrožuje sebe nebo své okolí a jiné mírnější postupy jsou bezúspěšné. Omezující prostředky lze používat jen na nezbytně nutnou dobu a jen ze závažných medicínských - nikoli výchovných - důvodů. Použití omezujícího prostředku musí být zaznamenáno a zdůvodněno ve zdravotnické dokumentaci a může být použito pouze po dobu, po kterou trvají důvody jeho použití. O jeho použití rozhoduje ošetřující lékař nebo lékař ústavní pohotovostní služby v rámci zdravotnického zařízení, který je přítomen při vzniku situace, kdy lze omezovací prostředek použít. Zdravotnická zařízení musejí při používání omezujících prostředků dodržovat metodické pokyny stanovené ve Věstníku MZ č.7/2009
103. Ve věci týkající se omezujících prostředků schválila dne 1. října 2009 Rada vlády pro lidská práva podnět, kterým navrhuje vládě, aby uložila ministru zdravotnictví, aby do 31. března 2010 předložil vládě návrh změny zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Podnět má především za cíl zapracovat do zákona ustanovení týkající se používání opatření omezujících pohyb pacientů při poskytování zdravotní péče a kontrolních mechanismů jejich použití. Mezi taková opatření navrhuje zejména jednoznačné stanovení, aby prvotní pokusy o zklidnění rozrušených nebo agresivních pacientů byly pokud možno nekontaktní (např. slovní pokyny) a aby v případě nutnosti fyzického zklidnění by se v zásadě mělo jednat pouze o zvládnání pomocí rukou. Použití prostředků fyzického omezení pohybu má být možné pouze ve výjimečných případech, a to pouze po výslovném nařízení lékařem či s jeho souhlasem. Jejich použití musí být ukončeno co nejdříve a nesmí být použity jako trest. Každý případ fyzického omezení pohybu pacienta (s použitím rukou, prostředků fyzického omezení pohybu, uzavření na samotku) bude zaznamenán do zvláštní knihy vedené pro tento účel a rovněž do zdravotnické dokumentace pacienta.

⁴⁷ § 79 zákona č. 218/2003 Sb. zní: „1) Dovršil-li mladistvý ve výkonu odnětí svobody devatenáctý rok svého věku, může soud pro mládež rozhodnout, že se odsouzený přeřadí do věznice pro ostatní odsouzené. Při rozhodování přihlédne zejména k dosaženému stupni jeho převýchovy a k délce zbytku trestního opatření. Přeřadí-li soud pro mládež odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené, musí zároveň rozhodnout, do kterého typu věznice bude odsouzený pro další výkon trestního opatření zařazen.“

(2) Rozhodnutí o přeřazení odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené se vždy považuje za rozhodnutí o přeřazení do věznice s přísnějším režimem.

⁴⁸ § 51 zákona č. 218/2003 Sb.

Článek 12

104. V současné době je v platnosti úprava, která svěřuje vyšetřování trestných činů spáchaných policisty, příslušníky Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace do působnosti státního zástupce. Prověřování trestných činů policistů má nově na starosti Inspekce policie, která nahradila předchozí Inspekci ministra vnitra, jejíž ředitel již není jmenován ministrem vnitra, nýbrž vládou a je podřízen personálně předsedovi vlády. Tím dochází k většímu osamostatnění původní inspekce od ministra vnitra. Současně však byl předchozí vládou schválen a do Poslanecké sněmovny poslán návrh zákona o Generální inspekci bezpečnostních sborů. Dle tohoto návrhu měl původně již od 1. ledna 2010 vzniknout zcela institucionálně, personálně, právně i ekonomicky nezávislá instituce, která by prověřovala i vyšetřovala trestné činy policistů, celníků i příslušníků vězeňské služby. Tento návrh zákona je aktuálně předložen Poslanecké sněmovně k projednání v prvním čtení.

105. Dozor nad správou vězeňství má v rovině právní dvě základní formy. Vnitřní kontrolu vykonává Vězeňská služba ČR sama zejména prostřednictvím odboru kontroly a prevence Generálního ředitelství vězeňské služby ČR a odborů prevence a stížností v jednotlivých věznicích a Ministerstvo spravedlnosti ČR – Oddělení vězeňství Odboru generální inspekce ministra. Vnější dozor vykonává státní zastupitelství prostřednictvím pověřených státních zástupců při krajských a vyšších státních zastupitelstvích (ust. § 78 zákona o výkonu trestu odnětí svobody). Blíže také body 106-111 této zprávy.

Článek 13

Vězeňství

106. Obecně se vyřizování stížností do 31. 12. 2005 řídilo vládní vyhláškou č. 150/1958 U.l. o vyřizování stížností, oznámení a podnětů pracujících. Ve Vězeňské službě bylo vyřizování stížností vnitřně upraveno nařízením generálního ředitele č. 7/1995 o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě ČR. Ode dne 1. 1. 2006 vstoupil v účinnost zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů a vládní vyhláška byla zrušena. Ve Vězeňské službě ČR je úprava problematiky zakotvena ve vnitřním nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 78/2005 o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky.

107. Za vyřizování stížností na generálním ředitelství Vězeňské služby ČR odpovídá generální ředitel. Samotné prošetřování a vyřizování stížností na generálním ředitelství provádí oddělení stížností odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Za vyřizování stížností v jednotlivých věznicích, vazebních věznicích, věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence a vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence zodpovídají příslušní ředitelé. Prošetřování v jednotlivých případech a vyřizování stížností ve věznicích zajišťují pověřené orgány, jimiž jsou příslušníci oddělení (samostatného referátu) prevence a stížností v dané věznici.

V následující tabulce je uveden přehled podaných stížností ve sledovaném období (2002 – 2009).

Rok	Důvodné	Částečně důvodné	Důvodné z objektivních příčin nebo nezaviněné VS ČR	Nedůvodné	Celkem
2002	98	0	32	1202	1332
2003	91	0	30	1280	1401
2004	117	0	39	1231	1387
2005	97	0	38	1495	1630
2006	62	60	27	1327	1476
2007	48	42	30	1276	1396
2008	43	52	25	1384	1504
k 31.7. 2009	32	33	20	830	915
	588	187	241	10025	11041

108. Mechanismus provádění vnějšího dozoru nad dodržováním zákonnosti ve výkonu trestu, vazby a výkonu zabezpečovací detence ze strany státních zástupců je funkční. Ke dni 1. 1. 2009 vstoupil v účinnost zákon č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, čímž došlo mj. k rozšíření působnosti státních zastupitelství v dozorovací činnosti nad výkonem vězeňství. Zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, tak od 1. 1. 2009 stanoví, že státní zastupitelství vykonává v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním zákonem dozor nad dodržováním právních předpisů v místech, kde se vykonává vazba, trest odnětí svobody, ochranné léčení, zabezpečovací detence, ochranná nebo ústavní výchova a v jiných místech, kde je podle zákonného oprávnění omezována svoboda.

109. Zvláštní zákony v oblasti výkonu vězeňství – zákon o výkonu vazby, o výkonu trestu odnětí svobody a o výkonu zabezpečovací detence - upravují dozor státních zástupců obdobně. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu vazby, trestu a zabezpečovací detence provádí od 1. 7. 2009 krajské státní zastupitelství, v jehož obvodu se trest, vazba nebo zabezpečovací detence vykonává. Při výkonu dozoru je státní zástupce oprávněn:

- v kteroukoliv dobu navštěvovat místa, kde se provádí výkon vazby, trestu a zabezpečovací detence;
- nahlížet do dokladů, podle nichž byly osoby zbaveny svobody a hovořit s nimi bez přítomnosti třetích osob;
- prověřovat, zda příkazy a rozhodnutí Vězeňské služby ČR ve věznici týkající se výkonu vazby, trestu nebo zabezpečovací detence odpovídají zákonům a jiným právním předpisům;
- žádat od zaměstnanců Vězeňské služby ČR ve věznici potřebná vysvětlení, předložení spisů, dokladů, příkazů a rozhodnutí týkajících se výkonu vazby, trestu nebo zabezpečovací detence;
- vydávat příkazy k zachování předpisů platných pro výkon vazby, trestu nebo zabezpečovací detence a nařít, aby osoba, která je ve výkonu vazby, trestu nebo zabezpečovací detence držena nezákonně, byla ihned propuštěna.

110. Vězeňská služba ČR je povinna příkazy státního zástupce bez odkladu provést. Vykonávání dozoru státními zástupci je v těchto místech, kde se provádí výkon vazby, trestu a zabezpečovací detence, realizováno pravidelně každý měsíc. Mimoto je ze strany státního zastupitelství prováděna i mimořádná dozorovací činnost.
111. I nadále v rámci vnějších kontrolních mechanismů působí veřejný ochránce práv, který jedná na základě podnětu fyzické nebo právnické osoby nebo z vlastní iniciativy. Přijetím zákona o výkonu zabezpečovací detence došlo rovněž ke změně zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů v tom směru, že se působnost veřejného ochránce práv rozšířila ke dni 1. 1. 2009 i ve vztahu k místům, kde je vykonávána zabezpečovací detence. Ve vztahu k ochraně práv osob ve výkonu zabezpečovací detence lze uvést, že tato osoba může k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení. Stížnost, případně žádost, musí být orgánu, jemuž je adresována, neprodleně odeslána. Ředitel ústavu má určen okruh zaměstnanců Vězeňské služby ČR pověřených přebíráním a odesíláním stížností a žádostí a jejich evidencí a vytváří takové podmínky pro podávání stížností a žádostí chovanců, aby bylo vyloučeno, že s nimi nebudou zacházet jiné než oprávněné osoby. V ustanovení § 15 odst. 3 zákona o výkonu zabezpečovací detence je přímo stanoveno, že zaměstnanci Vězeňské služby ČR bez odkladu vyrozumí soudem ustanoveného opatrovníka, ředitele ústavu, státního zástupce, soudce, veřejného ochránce práv nebo orgán, který provádí kontrolu ústavu, o žádosti chovance o rozmluvu a na jejich žádost nebo pokyn takovou rozmluvu v ústavu umožní.

Policie ČR

112. Každá osoba, která tvrdí, že byla vystavena mučení, má právo podat stížnost přímému nadřízenému policisty, na kterého stížnost směřuje, anebo kterémukoli vyššímu nadřízenému policejnímu funkcionáři včetně policejního prezidenta. Též je možné podat trestní oznámení. Stížnosti osob na jednání policie projednávají kontrolní orgány Policie ČR a Inspekce policie. Kontrolní orgány, které jsou součástí Policie ČR, šetří věci netrestního charakteru, Inspekce policie šetří věci trestního charakteru. Inspekce policie je podřízena přímo předsedovi vlády, její ředitel je jmenován vládou po projednání v příslušném výboru Poslanecké sněmovny.
113. Činnost policie je v přípravném řízení dozorována státním zástupcem, který zde vykonává dozor nad zachováním zákonnosti. Proto osoba, proti které se trestní řízení vede či poškozený, mají právo se kdykoliv v průběhu přípravného řízení obrátit na státního zástupce aby přezkoumal postup policejního orgánu. Tato žádost není vázána žádnou lhůtou, nicméně státní zástupce má povinnost takovouto žádost neprodleně vyřídit a vyrozumět o výsledku přezkoumání žadatele.⁴⁹

⁴⁹ Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, § 157a

Následující tabulka obsahuje přehled počtu všech stížností na jednání příslušníků Policie ČR ve sledovaném období.

<i>rok</i>	<i>počet vyřízených</i>	<i>počet oprávněných důvodných</i>	<i>oprávněnost důvodnost v %</i>
2001	5.205	728	14,0
2002	5.247	654	12,5
2003	5.725	698	12,2
2004	5.471	721	13,2
2005	5.094	653	12,8
2006	3.107	455	14,64
2007	3.184	493	15,48
2008	2.697	350	12,99
k 31. 7. 2009	1.274	165	12,95

Článek 14

114. Oběti mučení a jiného nelidského a krutého zacházení se mohou podle trestního řádu domáhat nároku na náhradu škody, která jim byla tímto trestným činem způsobena. Pokud chce poškozený uplatnit nárok v probíhající trestním řízení, musí jej uplatnit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování tím, že navrhne, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit tuto škodu. O náhradě škody se rozhodne v tzv. adhezním řízení. Neučiní-li poškozený tento návrh do doby stanovené v zákoně, je možné se s nárokem na náhradu škody obrátit také na řízení občanskoprávní, kde o ní bude rozhodnuto v samostatném řízení. Na toto řízení se uplatňuje ustanovení občanského zákoníku (zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů) a platí pro něj obecná tříletá promlčecí doba. K nárokům na náhradu škody a odškodnění viz také body 56-58 této zprávy.

Článek 15

115. Zákaz mučení a jiného krutého, nelidského nebo ponižujícího zacházení nebo trestu je zakotveno v čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a je považováno za základní lidské právo, které je zaručeno všem bez rozdílu. Z čl. 1 Listiny základních práv a svobod také vyplývá jeho nezadatelnost, nezcizitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost. Tyto zásady vyjadřují, že nikdo nemůže být tohoto práva zbaven ani zákonem, ani se jej nemůže zbavit sám. Nemůže být žádným způsobem zrušeno, a to ani právním předpisem jakékoliv právní síly. Působí vůči každému a z toho vyplývá i povinnost každého nerušit nikoho ve výkonu tohoto práva. Čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod tak lze chápat jako specifický případ nedotknutelnosti osoby, která však na rozdíl od úpravy v odst. 1 nemůže být omezena ani v případech stanovených zákonem. Interpretací pojmů nezadatelnosti, nezcizitelnosti, nepromlčitelnosti a nezrušitelnosti zákazu mučení tak de facto hovoříme o jeho absolutní povaze, která nepřipouští za žádných okolností možnost odchýlení se od tohoto práva.

Článek 16

116. Statistiky o počtu odsouzených osob, jejich rozčlenění podle pohlaví, věku a státní příslušnosti, stejně tak jako stav využití ubytovacích kapacit ve věznicích a vazebních věznicích v rozmezí let 2002-2008 tvoří přílohy č. 1 až 4 této zprávy.
117. V roce 2009 byla otevřena nová věznice Rapotice. Věznice Kynšperk rozšířila své ubytovací kapacity, které začne zaplňovat od počátku roku 2010. Jinak další nové věznice budovány nejsou. V současné době je v České republice celkem 36 věznic a vazebních věznic.
118. V souvislosti s nabytím účinnosti nového trestního zákona od 1.1.2010 ve výčtu druhů trestů ukládaných soudy za spáchané trestné činy přibudou další tresty, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Tyto nové alternativní tresty k trestu odnětí svobody spolu se stávajícími alternativními tresty by měly být ukládány za trestné činy nižší společenské nebezpečnosti. Spolu s ostatními tresty, které se mohou ukládat alternativně místo trestu odnětí svobody (jako např. podmíněný trest odnětí svobody, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest) by měly přispět mimo jiné k řešení problematiky přeplnění věznic (viz také bod 85 této zprávy).
119. Výkon doživotního trestu je upraven v § 71 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, který stanoví, že při zacházení s odsouzeným se musí přihlížet též k povaze tohoto trestu a nebezpečnosti odsouzených, kterým je takový trest uložen. Odstavec 2 tohoto ustanovení upravuje návštěvy, vycházky a výkon kázeňských trestů s tím, že probíhají zpravidla odděleně od ostatních odsouzených. Návštěvy jsou prováděny zpravidla za přímého dohledu příslušníka Vězeňské služby ČR. Odsouzeným může být umožněno v době stanovené vnitřním řádem navštěvovat kulturní a společenské místnosti s dalšími odsouzenými. Mohou také pracovat, a to zpravidla na pracovištích uvnitř oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením. Vycházek a pobytu na čerstvém vzduchu se mohou vězni účastnit podle svého vlastního zájmu, musí však respektovat vycházkový čas stanovený vnitřním řádem věznice. V průběhu vycházek mohou vězni sportovat.⁵⁰ Odsouzeným k doživotním trestům jsou v rámci realizace programu zacházení nabízeny nejrůznější aktivity, které vycházejí z možností věznice. Zapojení odsouzených do nabízených aktivit je dobrovolné, odsouzení nemohou být k účasti na aktivitách nuceni. Mezi tyto aktivity patří pracovní aktivity, vzdělávací, aktivity speciální výchovné, zájmové či v oblasti utváření vnějších vztahů.⁵¹ Minimální program zacházení, jehož základ tvoří pracovní aktivity odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného, je odsouzeným stanoven v případě, kdy si sami nezvolí žádnou z nabízených alternativ programu zacházení. Počet hodin, které odsouzení k doživotnímu trestu odnětí svobody tráví denně mimo cely je výrazně ovlivněn zájmem odsouzených. Bližší úprava způsobu zacházení s doživotně odsouzenými je stanovena v nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 55/2007 o podmínkách a způsobech zacházení s odsouzenými zařazenými do oddělení se zesíleným stavebně technickým zabezpečením, které nabylo účinnosti dnem 1. srpna 2007 (dále viz body 149 a 150 této zprávy).

⁵⁰ § 20 zákona č. 169/1999 Sb.

⁵¹ § 36 vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb.

Část II

Reakce na závěry a doporučení Výboru

120. Po projednání 3. periodické zprávy České republiky (CAT/C/60/Add.1) na 594. a 597. zasedání konaném 4. a 5. května 2004 přijal Výbor své závěry a doporučení (CAT/C/CR/32/2), v nichž České republice doporučil:

a) Vynakládat větší úsilí při potírání rasové nesnášenlivosti a xenofobie a zajistit, aby projednávaný komplexní antidiskriminační zákon zahrnoval všechny důležité otázky, kterých se Úmluva týká;

121. Potírání rasové nesnášenlivosti a xenofobie je zajištěno trestním zákoníkem, který vyjmenovává jednotlivé skutkové podstaty trestných činů vztahující se k této problematice. I nový trestní zákoník tuto úpravu od roku 2010 převezme. Útoky motivované nesnášenlivostí z důvodu rasy, příslušnosti k etnické skupině, vyznání nebo politického přesvědčení mohou být nejen trestným činem násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, ale též trestným činem hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení nebo trestným činem podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.⁵²

122. Dne 23. dubna 2009 byl schválen zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), který zohledňuje důležité otázky, kterých se Úmluva týká. Tento zákon nabyl účinnosti dnem 1. září 2009.

123. Antidiskriminační zákon byl koncipován jako norma, která má zajistit rovný přístup všech osob ve vymezených oblastech bez jakékoliv diskriminace na základě důvodů, které jsou v zákoně uvedeny. Útoky motivované nesnášenlivostí z důvodu rasy, příslušnosti k etnické skupině, vyznání nebo politického přesvědčení jsou trestným činem dle § 196 trestního zákona.

124. Co se týče předcházení diskriminaci v policejním sboru, *Koncepce celoživotního povinného vzdělávání příslušníků a zaměstnanců policie České republiky a resortu vnitra*⁵³ integruje přímo do policejních výukových programů výchovu k lidským právům, jejímiž cíly jsou mimo jiné i odstraňování rasistických předsudků a xenofobních názorů získaných v rodině, v civilních školách, či dalšími vlivy společenského prostředí. Cílem je také posílení schopnosti rozpoznávat případy porušování lidských práv, zejména kriminalitu motivovanou rasistickou, třídní nebo jinou obdobnou nenávistí a předcházení možné bagatelizace při prvním kontaktu oběti s policií.

b) Přijmout opatření ke zřízení účinného, spolehlivého a nezávislého systému stížností umožňujícího podniknout rychlé a nestranné vyšetření všech obvinění policie či jiných veřejných činitelů ze špatného zacházení či mučení, včetně všech obvinění nestátních

⁵² Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, § 196 odst. 2, § 198, § 198a a zákon č. 40/2009, trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., § 352 odst. 2, § 355, 356

⁵³ Tato koncepce (č. j. VO-983/2001) byla zpracována Ministerstvem vnitra na základě usnesení vlády č. 28/2001 ke Zprávě o výchově k lidským právům v České republice.

subjektů z rasově motivovaného násilí, zejména pokud měli za následek smrt, a potrestání viníků;

125. V průběhu sledovaného období sílily tendence k tomu, aby byly vytvořeny zákonné podmínky pro co nejobektivnější prošetřování trestné činnosti příslušníků bezpečnostních sborů.
126. V současné době je v platnosti úprava, která svěřuje vyšetřování trestných činů spáchaných policisty, příslušníky Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace do působnosti státního zástupce. Prověřování trestných činů policistů má nově na starosti Inspekce Policie České republiky, která nahradila předchozí Inspekci ministra vnitra, jejíž ředitel již není jmenován ministrem vnitra, nýbrž vládou a je podřízen personálně předsedovi vlády. Tím dochází k většímu osamostatnění původní inspekce od ministra vnitra.
127. Současně byl předchozí vládou schválen a do Poslanecké sněmovny poslán návrh zákona o Generální inspekci z dílny Ministerstva vnitra, který měl původně již od 1. ledna 2010 vytvořit zcela institucionálně, personálně, právně i ekonomicky nezávislou instituci, která by prověřovala i vyšetřovala trestné činy policistů, celníků i příslušníků vězeňské služby. Tento návrh zákona je aktuálně předložen Poslanecké sněmovně k projednání v prvním čtení.
128. V návaznosti na tuto skutečnost - avizovaný vznik Generální inspekce bezpečnostních sborů - je v současné době v rámci Vězeňské služby ČR zpracováván věcný záměr spočívající v převedení vedoucích oddělení a samostatných referátů prevence a stížností do přímého řízení odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Zpracování koncepce a její následná realizace je vedena snahou Vězeňské služby ČR zajistit takové podmínky, jejichž existence umožní v co nejvyšší možné míře nezávislý a nestranný výkon služby příslušníků Vězeňské služby ČR.

Vyšetřování deliktního jednání příslušníků Vězeňské služby ČR

129. Všichni příslušníci Vězeňské služby ČR zařazení v odděleních (samostatných referátech) prevence a stížností ve vazebních věznicích, věznicích, vazební věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence a věznici a ústavu pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „věznice“) a příslušníci Vězeňské služby ČR zařazení v oddělení prevence odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR, jsou orgány Vězeňské služby ČR pověřené k provádění policejních úkonů při plnění úkolů v trestním řízení a při prošetřování postupují jako policejní orgány podle trestního řádu.
130. Věcně příslušný policejní orgán prošetřuje podezření z trestné činnosti u příslušníků Vězeňské služby ČR s působností v příslušné věznici vyjma ředitele, 1. zástupce ředitele, služebního zástupce ředitele a vedoucího oddělení (samostatného referátu) prevence a stížností. Trestné činy, z nichž jsou podezřelé výše uvedené osoby nebo příslušníci zařazení na Generálním ředitelství Vězeňské služby ČR prošetřuje oddělení prevence odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Případy podezření ze spáchání trestného činu příslušníkem justiční stráže nebo příslušníkem eskorty prošetřuje oddělení prevence a stížností té věznice, kde je příslušník zařazen.

131. O zahájení úkonů trestního řízení ve smyslu ustanovení § 158 odst. 3 trestního řádu k objasnění a prověření skutečností důvodně nasvědčujících tomu, že byl příslušníkem Vězeňské služby ČR spáchán trestný čin, sepíše policejní orgán neprodleně záznam, ve kterém uvede skutkové okolnosti, pro které řízení zahajuje, a způsob, jakým se o nich dověděl. Opis záznamu zašle do 48 hodin od zahájení trestního řízení státnímu zástupci a zároveň je nutné o zahájení trestního řízení informovat odbor kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Prošetřování podezření ze spáchání trestné činnosti příslušníků Vězeňské služby ČR může pověřený policejní orgán Vězeňské služby ČR uzavřít těmito způsoby:

- věc odloží usnesením podle § 159a trestního řádu v případě, že se trestný čin nestal a věc nelze vyřídit jinak;
- v případě, že se trestný čin nestal, ale jedná se o přešůpek, odevzdá policejní orgán věc ke kázeňskému projednání řediteli příslušné věznic (159a odst. 1 písm. b) trestního řádu);
- věc dočasně odloží (159b trestního řádu);
- věc předloží orgánům Policie ČR k rozhodnutí o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 trestního řádu);
- v některých případech je policejní orgán oprávněn sám rozhodnout o zahájení trestního stíhání (§ 160 trestního řádu) a teprve poté věc předá orgánu Policie ČR oprávněnému konat vyšetřování (§ 162 trestního řádu);

132. Podle ustanovení § 20 zákona č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o výkonu vazby“), k uplatnění svých práv může obviněný podávat státním orgánům České republiky žádosti a stížnosti, které je věznic povinna neprodleně odeslat. Pokud o to obviněný požádá, musí mu být bez zbytečného odkladu umožněna rozmluva s ředitelem věznic nebo s jeho zástupcem. Zaměstnanci Vězeňské služby ČR jsou povinni dbát na zachování práv, která obviněným ve výkonu vazby náležejí.

133. Obdobným způsobem je zakotvena ochrana práv odsouzených, včetně prostředků právní ochrany. V souladu s ustanovení § 26 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, smí odsouzený k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti orgánům příslušným k jejich vyřízení. Stížnost, případně žádost, musí být orgánu, jemuž je adresována, neprodleně odeslána. Ředitel věznic určí okruh zaměstnanců Vězeňské služby ČR pověřených přebíráním a odesíláním stížností a žádostí a jejich evidencí a vytvoří takové podmínky pro podávání stížností a žádostí odsouzených, aby bylo vyloučeno, že s nimi nebudou zacházet jiné než oprávněné osoby. Zaměstnanci Vězeňské služby ČR bez odkladu vyrozumí ředitele věznic, státního zástupce, soudce nebo orgán, který provádí kontrolu věznic, o žádosti odsouzeného o rozmluvu a na jejich pokyn takovou rozmluvu ve věznic umožní. Odsouzený má právo na poskytování právní pomoci advokátem, jenž má oprávnění v mezích svého zmocnění vést s odsouzeným korespondenci a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Zaměstnanci Vězeňské služby ČR jsou povinni dbát na zachování práv, která odsouzení mají ve výkonu trestu.

134. Orgány oprávněnými k šetření stížností ve vězeňství jsou příslušníci Vězeňské služby ČR zařazení v odděleních (samostatných referátech) prevence a stížností ve věznicích a příslušníci Vězeňské služby ČR zařazení v oddělení stížností odboru kontroly Generálního

ředitelství Vězeňské služby ČR. Stížnosti směřující proti ředitelům věznic, jejich zástupcům, ředitelům zotavoven Vězeňské služby ČR a jejich zástupcům a zaměstnancům Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR šetří oddělení stížností odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Vedle toho vystupuje tento útvar jako odvolací orgán. Stížnosti na ostatní příslušníky i občanské zaměstnance Vězeňské služby ČR vyřizují oddělení (samostatné referáty) prevence a stížností v jednotlivých věznicích.

135. Na Ministerstvu spravedlnosti ČR je orgánem příslušným k šetření stížností oddělení vězeňství odboru generální inspekce ministerstva. Šetřit může v podstatě jakoukoli stížnost, která je ministerstvu doručena.

136. Vězeňská služba ČR postupuje při prošetřování stížností *per analogiam* dle ustanovení § 175 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů, a dle interního předpisu – nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 78/2005, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky. Při projednávání kázeňských přestupků postupuje Vězeňská služba ČR od 1. ledna 2007 podle zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů.

c) Posílit stávající snahy o omezení výskytu špatného zacházení ze strany policie a jiných veřejných činitelů, včetně etnicky motivovaných případů, a při zajištění ochrany soukromí jednotlivce navrhnout způsoby shromažďování údajů a monitorování výskytu takových činů, aby problém mohl být řešen účinněji;

137. Přehled o případech špatného zacházení ze strany policie je veden ve statistikách Odboru vnitřní kontroly Policejního prezidia a ve statistikách Inspekce policie, do budoucna ve statistikách Generální inspekce bezpečnostních sborů. Taktéž je možno se opřít o statistiky resortu Ministerstva spravedlnosti, tedy státního zastupitelství a soudů.

138. S ohledem na plnění úkolů Armády ČR mohou přicházet v úvahu dva okruhy případů. Prvním je působení vojáků při nasazení v zahraničních operacích a druhým postup vojenských policistů vůči vojákům a civilním osobám na území republiky. Veškeré použití síly vojáky při nasazení v zahraničních operacích se eviduje a vyhodnocuje. Dosud nebyl zaznamenán u vojáků ČR žádný případ porušení pravidel, která vojákům jsou pro jednotlivé mise stanovována. Vojenská policie centrálně zaznamenává všechny případy použití donucovacích prostředků a vyhodnocuje je. Ve zkoumaném období nebyl zjištěn žádný případ nevhodného chování, které by bylo nutné řešit kázeňsky nebo trestně.

d) Posílit záruky proti špatnému zacházení a mučení obsažené v trestním řádu a zajistit, aby podle zákona jakož i v praxi měly všechny osoby zbavené svobody zaručeno právo na právního zástupce a informování svých blízkých a aby byly o tomto právu informovány;

139. Právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy je podle č. 2/1993 Sb., Listiny základních práv a svobod zaručeno každému od počátku řízení (čl. 37 odst. 2). Osoba zadržaná podle zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, tedy podezřelá anebo obviněná, má právo zvolit si obhájce a radit se s ním již v průběhu zadržení (§ 76 odst. 6). Po vstupu České republiky do Evropské unie se

právo na právní pomoc ještě dále rozšířilo o možnost poskytování právních služeb tzv. hostujícími evropskými advokáty a usazenými evropskými advokáty, kteří mohou zastupovat občany z jiných států Evropské unie před českými soudy. Tato úprava je zakotvena v části třetí zákona č. 85/1996 Sb. o advokacii, ve znění pozdějších předpisů.

140. Právo informovat o jakémkoliv omezení osobní svobody obecně, nikoliv tedy jen o zajištění dle zákona o policii, jak tomu bylo za předchozí úpravy, obsahuje § 24 odst. 2 a 3 zákona o policii. Výjimkou z tohoto ustanovení jsou případy, kdy by toto vyrozumění ohrozilo plnění závažného úkolu policie (např. zajištění organizované skupiny pachatelů najednou) či by představovalo nepřiměřené obtíže (např. žádost osoby o informování údajného příbuzného v zahraničí, kterého nelze dohledat, žádost o informování velkého počtu příbuzných či jiných osob apod.). Nicméně v takovém případě musí policie informovat příslušného státního zástupce, neboť státnímu zastupitelství je svěřena obecná kontrola nad omezováním osobní svobody osob.
141. Pokud jde o právo osoby omezené na svobodě na přístup k právní pomoci, nově ho stanoví jednoznačně odstavec 4 § 24 zákona o policii. Osoba omezená na svobodě má právo zajistit si na vlastní náklady právní pomoc a mluvit s právním zástupcem bez přítomnosti třetí osoby. Za tímto účelem poskytne policista neprodleně nezbytnou součinnost, požádá-li o ni tato osoba.

e) Zajistit, aby osoby mladší 18 let byly za všech okolností zadržovány odděleně od dospělých;

142. Oddělení mladistvých od dospělých při umístování do policejních cel výslovně stanoví § 30 písm. b) nového zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Mladiství odsouzení mladší 19 let jsou ve věznicích umístěni odděleně od dospělých odsouzených. Pokud po dovršení 19. roku věku soud pro mládež nerozhodne, že se takový odsouzený mladistvý přeřadí do věznice pro dospělé odsouzené, bude vykonávat i nadále trest ve věznici pro mladistvé.
143. Zákon o výkonu zabezpečovací detence stanoví, že chovanci mladší 19 let se umístují odděleně od dospělých chovanců.
144. V řízení proti dětem mladším patnácti let, které se měly dopustit činu jinak trestného postupuje soud pro mládež podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení, protože děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, a proto proti nim nelze vést trestní řízení. Soud pro mládež v takových případech může uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření:
- výchovnou povinnost
 - výchovné omezení
 - napomenutí s výstrahou
 - zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
 - dohled probačního úředníka
 - ochrannou výchovu

Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo

dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let. Ochranná výchova může být uložena též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy. Opatření, která mohou být ukládána jsou rovněž výchovnými opatřeními. Jedním z opatření je také nařízení ústavní výchovy dle ustanovení § 46 zákona o rodině.⁵⁴ Výkonem dozoru zařízení, kde je vykonávána ústavní výchova nebo ochranná výchova je pověřen státní zástupce s řadou pravomocí, jako např. hovořit s dítětem odděleně bez přítomnosti další osoby, požadovat potřebná vysvětlení od zaměstnanců zařízení a dalších osob a podávat soudu návrh na zrušení nařízení ústavní výchovy nebo ochranné výchovy.⁵⁵

145. Dítě v takovém zařízení je pravidelně jednou za tři měsíce navštěvováno pracovníci pověřenou výkonem sociálně-právní ochrany dětí. Dodržování této povinnosti je průběžně kontrolováno při provádění kontrolní činnosti krajským úřadem.

f) Zvážit způsoby zajištění další činnosti pro všechny zadržované, a tak je podnítit k aktivitě a omezit dobu, kterou tráví nečinností;

146. Zákon č. 52/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. července 2004, vytvořil prostor pro rozšíření aktivit pro obviněné ve výkonu vazby a odsouzené k doživotnímu trestu odnětí svobody a pro jejich podnícení k aktivitě a omezení doby, kterou tráví nečinností.

147. Do zákona o výkonu vazby bylo vloženo ustanovení stanovující, že v průběhu výkonu vazby jsou vazební věznice a věznice povinny podle možností obviněnému nabídnout účast na preventivně výchovných, vzdělávacích, zájmových a sportovních programech.

148. U obviněných ve vyhošťovací vazbě zvýšilo možnosti jejich aktivit nové ustanovení, které stanoví, že obvinění ve vyhošťovací vazbě, pokud neporušují stanovený pořádek a kázeň, vykonávají vazbu v oddělení výkonu vazby se zmírněným režimem.

149. Prostor pro rozšíření aktivit pro odsouzené k doživotnímu trestu vytvořilo to, že ze zákona o výkonu trestu odnětí svobody byla vypuštěna ustanovení stanovující, že odsouzení k doživotnímu trestu se umísťují odděleně od ostatních odsouzených a ustanovení stanovující, že výkon doživotního trestu je především zaměřen na ochranu společnosti před další trestnou činností odsouzeného jeho izolací ve věznici a na usměrňování jeho jednání tak, aby odpovídalo dobrým mravům.

150. Osoby ve vazbě i doživotně odsouzené mohou pracovat za předpokladu, že je pro ně odpovídající práce. Vězeňská služba postupně připravuje odpovídající prostory, ve kterých mohou tyto skupiny vězněných osob pracovat. Osoby ve vazbě musí se zařazením do práce vždy souhlasit. Zajistit vhodnou práci pro všechny skupiny vězněných osob je obtížné. Vězeňská služba České republiky se dlouhodobě potýká s problémy osobám ve vazbě a odsouzeným k doživotnímu trestu odpovídající práci zajistit. Z ekonomického hlediska je zaměstnávání osob ve vazbě pro odběratele jejich práce méně výhodné než u

⁵⁴ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁵ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, § 39 odst. 1

odsouzených, protože u nich musí být respektována výše stanovené minimální mzdy v České republice.

g) Monitorovat a dokumentovat případy násilí mezi vězni s cílem odhalit příčiny a navrhnout vhodná preventivní opatření. Výbor vyzývá účastnický stát, aby mu ve své příští periodické zprávě takové údaje poskytl, a to rozčleněny podle důležitých ukazatelů;

151. Vězeňská služba České republiky věnuje problematice násilí mezi vězni dlouhodobě vysokou pozornost. Problematiku v současné době upravuje Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 82/2006 o předcházení a včasné odhalování násilí mezi obviněnými a odsouzenými ve znění Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 39/2006. Před účinností těchto předpisů problematiku postupně upravovaly: Rozkaz ředitele správy Sboru nápravné výchovy České republiky č. 14/1991, Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 32/1994 a Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 41/2002. Případy násilí mezi vězni včetně souvisejících údajů, jako jsou počty vytypovaných vězňů podle stanovených kritérií, objektů násilí, pachatelů násilí včetně řešení případů násilí jsou náležitě statisticky podchyceny a na gremiálních poradách Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky každoročně vyhodnocovány s přijetím patřičných opatření. Statistiky ohledně případů násilí mezi vězni a stížnosti na zaměstnance Vězeňské služby ČR jsou obsaženy v tabulkách tvořící přílohu č. 5 a 6 této zprávy.

152. V tabulkách jsou uvedeny podle jednotlivých roků (2002 až 2008) počty obviněných podle typu – písm. a) počty odsouzených podle typu – písm. b) počty zjištěných případů fyzického násilí u obviněných, včetně počtu objektů násilí, pachatelů násilí a od roku 2006 počty případů a účastníků vzájemného násilí – písm. c) a počty zjištěných případů fyzického násilí u odsouzených, včetně počtu objektů násilí, pachatelů násilí a od roku 2006 počty případů a účastníků vzájemného násilí – písm. d).

153. V souladu s nařízením generálního ředitele Vězeňské služby č. 82/2006 o předcházení a včasné odhalování násilí mezi obviněnými a mezi odsouzenými provádí všechny vazební věznice a věznice (dále jen „věznice“) vytipování osob podle následujících kritérií: osoby s výrazně sníženou tělesnou hmotností, se zjevně nízkou mentální úrovní, možné objekty násilí a možní pachatelé násilí. Vytipování těchto osob patří do kategorie preventivních opatření a příslušní zaměstnanci se touto obtížnou problematikou důsledně zabývají i přesto, že nelze racionálně zjistit úspěšnost tohoto vytipování. Lze se ale oprávněně domnívat, že pokud by neexistoval tento institut, bylo by případů násilí mezi obviněnými nebo odsouzenými podstatně více. Vytipovaným osobám je věnována soustavně zvýšená pozornost a v této souvislosti je nutné zdůraznit, že mezi vytipované jako možné objekty násilí jsou zařazovány i osoby, které mohou být nežádoucími objekty zájmu ostatních vězněných osob, např. sexuálních deviantů nebo těch, kteří jsou ve vazbě nebo výkonu trestu pro závažné násilné či mravnostní trestné činy. V úsilí ve vytipování osob podle příslušných kritérií věznice nepolevují a odpovědní zaměstnanci věznic se touto činností neustále důsledně a odpovědně zabývají. U všech vytipovaných, mimo možných pachatelů násilí, se provádí pravidelné preventivní lékařské a zrakové prohlídky s cílem zjistit, zda na těle uvězněných osob nejsou patrné stopy po fyzickém násilí.

154. O všech vytipovaných obviněných nebo odsouzených musí mít přehled dozorce vykonávající dozorcí službu a je povinen je ve stanovených intervalech kontrolovat. Každý zaměstnanec věznice, který zjistí případ fyzického násilí mezi vězněnými osobami nebo zjistí na jejich těle stopy po fyzickém násilí, musí tuto skutečnost neprodleně oznámit svému přímému nadřízenému. O každém zjištěném případě fyzického násilí musí být informován ředitel věznice, vedoucí oddělení výkonu vazby nebo trestu a vedoucí oddělení prevence a stížností. O zjištěném případě fyzického násilí musí zaměstnanec věznice sepsat neprodleně záznam na stanoveném formuláři.
155. Při jakémkoliv zjištěném případě násilí jsou objekt násilí nebo účastníci vzájemného násilí vždy vyšetřeni lékařem a následně psychologem, kdy se na základě jeho vyšetření přijímají další vhodná opatření.
156. Plnění úkolů souvisejících s fyzických násilím mezi vězněnými osobami se vyhodnocuje pololetně na poradách vedení věznice nebo na shromáždění vedoucích oddělení a vedoucích referátů.
157. O realizaci opatření k předcházení a včasnému odhalování násilí mezi vězněnými osobami zpracovává vedoucí oddělení výkonu vazby nebo trestu jednou za rok písemnou informaci na stanoveném formuláři, kterou vždy do 31. ledna předkládá odboru výkonu vazby a trestu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR.

Počty zjištěných případů násilí

V níže uvedené tabulce jsou vyčísleny základní údaje o počtech obviněných a odsouzených a počtech případů násilí za roky 2002 – 2008.

Rok	Průměrný počet obviněných	Počet případů u obviněných	Průměrný počet odsouzených	Počet případů u odsouzených	Celkem případů
2002	3412	136	13881	295	431
2003	3410	123	13559	306	429
2004	3323	103	14773	334	437
2005	3045	106	16122	401	507
2006	2582	74	16542	400	474
2007	2369	104	16734	442	546
2008	2381	91	17765	429	520

h) Zajistit, aby lékařská vyšetření byla důvěrná a zvážit možnost převodu lékařských služeb z ministerstva spravedlnosti na ministerstvo zdravotnictví;

158. Při provádění lékařských vyšetření se postupuje podle obecné právní úpravy mlčenlivosti zdravotnických pracovníků ve vztahu k přístupu k informacím o zdravotním stavu, která je obsažena v § 55 odst. 2 písm. d) zákona č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů. Toto ustanovení ukládá zdravotnickému pracovníkovi povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dověděl při výkonu svého povolání, s výjimkou případů, kdy skutečnosti sděluje se souhlasem ošetřované osoby. Také § 23 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody stanoví, že preventivní vstupní, periodické, mimořádné a výstupní lékařské

prohlídky odsouzených musí být prováděny mimo doslech a pokud lékař nerozhodne jinak, i mimo dohled zaměstnanců Vězeňské služby s výjimkou zdravotnického personálu.

159. Lékařské tajemství je garantováno. Věznicím a vazebním věznicím bylo uloženo provést úpravu dveří ordinací tak, aby byly opatřeny průhledy se žaluzií do ordinace k zajištění bezpečnosti zdravotnických pracovníků. Přítomnost strážného-předváděče při lékařské prohlídce odsouzeného byla upravena tak, že je mimo doslech, a pokud lékař nerozhodne jinak, i mimo dohled.

160. Vězeňská služba České republiky, která je podle právních předpisů současně též zdravotnickým zařízením, je organizační složkou státu a hospodaří s prostředky státního rozpočtu. Tento systém byl právními předpisy nastaven proto, že zdravotnické služby poskytované odsouzeným a obviněným mají specifika, která v současné době nelze zabezpečit jejich převodem na jiný subjekt, tedy ani na Ministerstvo zdravotnictví. Ministerstvo zdravotnictví nemá vytvořeny předpoklady pro zabezpečení zdravotnických služeb poskytovaných Vězeňskou službou odsouzeným a obviněným. Pro posouzení případného převodu zdravotnických služeb z Vězeňské služby, potažmo z Ministerstva spravedlnosti, by musela předcházet analýza, která by zhodnotila klady a zápory případné změny systému poskytování zdravotnických služeb.

i) Znovu zvážit ustanovení, které ukládá vězňům hradit část svých výdajů s cílem úplně toto ustanovení zrušit;

161. Vláda České republiky již v minulosti informovala Výbor o tom, že novela zákona o výkonu trestu odnětí svobody provedená zákonem č. 52/2004 Sb. rozšířila s účinností od 1. července 2004 výčet případů, ve kterých jsou odsouzení osvobozeni od povinnosti hradit náklady výkonu trestu odnětí svobody. Zejména se jedná o odsouzené, kteří nezaviněně nemohou ve výkonu trestu pracovat, pokud nemají jiný příjem nebo jinou hotovost, dále o odsouzené mladší 18 let, odsouzené zařazené do vzdělávacích nebo terapeutických programů s dobou výuky nebo terapie nejméně 21 hodin týdně a o odsouzené, kteří se účastní soudního jednání v postavení svědka nebo poškozeného.

162. Další změna spočívá v tom, že stát již nepožaduje u pohledávky za náklady výkonu trestu odnětí svobody úroky z prodlení. Podle platné právní úpravy může ředitel věznice na základě žádosti odsouzeného prominout zcela nebo zčásti povinnost uhradit náklady výkonu trestu, ze kterého byl odsouzený propuštěn, odůvodňují-li to tíživé sociální poměry odsouzeného. Od vymáhání nákladů výkonu trestu se upustí vždy, jestliže odsouzený zemřel a nezanechal majetek, ze kterého by bylo možno pohledávku uspokojit v rámci vypořádání dědictví, jestliže byl vydán nebo předán do ciziny nebo po propuštění z výkonu trestu vyhoštěn a ze všech okolností je zřejmé, že další vymáhání pohledávky by bylo neúspěšné.

163. Na výše uvedenou zásadní novelizaci zákona o výkonu trestu odnětí svobody navázala novela vyhlášky ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb., provedená vyhláškou č. 135/2005 Sb., na základě které byla s účinností od 1. dubna 2005 změněna pravidla pro stanovení výše nákladů výkonu trestu odnětí svobody, které jsou odsouzení povinni hradit. Podle předchozí právní úpravy byla výše nákladů výkonu trestu stanovena paušální denní sazbou (45 Kč), což vzhledem k dlouhodobě nízké zaměstnanosti odsouzených vedlo k neúměrnému navýšení pohledávek po propuštění z výkonu trestu, jejichž dobytost byla

velmi nízká. Změna zákona o výkonu trestu odnětí svobody, která zbavila odsouzené povinnosti hradit náklady výkonu trestu, pokud nebyli nezaviněně zařazeni do práce a neměli v období kalendářního měsíce jiný příjem nebo jinou hotovost, při stanovení výše nákladů paušální sazbou nemotivovala k práci ostatní odsouzené, jejichž výdělek by výrazně nepřesahoval výši měsíčních nákladů výkonu trestu nebo by jí ani nedosáhl.

164. Nová právní úprava zavedla stanovení výše nákladů výkonu trestu procentní sazbou (40 %) z čisté odměny odsouzeného za práci nebo jeho jiných příjmů s tím, že celková výše nákladů je omezena částkou 1500 Kč za kalendářní měsíc. V případě nízké odměny za práci je tak nižší i výše nákladů, kterou je odsouzený povinen hradit (a naopak). U většiny odsouzených byla touto změnou také prakticky vyloučena možnost, aby pohledávky za náklady výkonu trestu trvaly i po propuštění odsouzeného z věznice. Výjimku tvoří odsouzení důchodci, kteří si nenechají posílat důchod do věznice a nemají během výkonu trestu jiné příjmy. Způsob stanovení výše nákladů výkonu vazby, které jsou obvinění povinni hradit, se nezměnil a i nadále se výpočet nákladů odvíjí od paušální denní sazby.

165. Nová právní úprava, která zavádí stanovení výše nákladů výkonu trestu na základě procentní sazby z příjmů odsouzeného namísto paušální denní sazby, představuje pozitivní změnu z hlediska resocializace odsouzených po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody i z hlediska motivace odsouzených k práci s nižšími výdělky. Předpokládat lze i pozitivní dopady na státní rozpočet, neboť nebude třeba hradit náklady na vymáhání obvykle nedobytných dlužných částek.

166. V současné době ministerstvo spravedlnosti neuvažuje o případném dalším redukování úhrad nákladů výkonu trestu ani o plošném zrušení této povinnosti.

j) Zajistit, aby klasifikace činů zakázaných Úmluvou byla vyhotovena nezávislým úřadem s cílem iniciovat příslušné postupy a poskytnout v příští periodické zprávě informace o trestním šetření podezřelých případů mučení či jiného špatného zacházení podle paragrafu 259a trestního zákoníku;

167. Ohledně nezávislého vyšetřovacího orgánu viz odpověď k doporučení b), ohledně statistik prověřovaných trestných činů viz odpověď k doporučení c).

k) Přezkoumat nezávislost a efektivnost vyšetřování stížností na nadměrné použití síly v souvislosti s demonstracemi při příležitosti zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v září 2000 s cílem zahájit příslušné řízení s odpovědnými osobami a poskytnout obětem odškodnění;

168. Pokud jde o prošetření stížností v souvislosti s demonstracemi při zasedání Mezinárodního měnového fondu, bylo vedeno 29 stížnostních spisů, přičemž 3 z nich byly vyhodnoceny jako oprávněné. Byly provedeny taktéž 3 kontroly, z nichž ve 2 případech byly zjištěny nedostatky.

l) Zahrnout do své příští periodické zprávy informace o odškodnění obětem či jejich rodinám v souladu s článkem 14 Úmluvy;

169. Za trestné činy mučení ani nelidské zacházení nebyl v ČR nikdo odsouzen. Nikdo nebyl tedy ani odškodněn.

m) Přehodnotit přísný režim zadržování ilegálních přistěhovalců s cílem tento režim zrušit a zajistit, aby všechny děti zadržované v těchto záchytných střediscích byly společně se svými rodiči přesunuty do rodinných přijímacích středisek;

170. Nový § 46a a novelizované znění § 73 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, kde je stanoven odlišný režim pro všechny cizince žádající o mezinárodní ochranu, jde-li o osobu nezletilou bez doprovodu, rodiče či rodinu s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi, osobu s vážným zdravotním postižením, těhotnou ženu nebo osobu, která byla mučena, znásilněna nebo podrobena jiným vážným formám psychického, fyzického či sexuálního násilí. V § 81 odst.2 tohoto zákona se uvádí, že po ukončení prvotních neodkladných úkonů v řízení se nezletilý cizinec bez doprovodu umisťuje na základě rozhodnutí soudu do školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo do péče osoby označené v rozhodnutí soudu. V případě rodičů s dětmi dochází k umisťování ucelené rodiny samostatně, pokud to umožňují kapacity zařízení.

171. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR stanoví, že odděleně od dospělých se umisťují nezletilé děti – cizinci bez doprovodu. Zařízení pro tyto děti spravuje Správa uprchlických zařízení.

n) Prošetřit stížnosti na nedobrovolné sterilizace při využití lékařských a osobních záznamů a vyzvat stěžovatele, aby podle možností napomáhali při dokazování těchto obvinění;

172. K problematice sterilizací byla v minulosti zpracována zpráva veřejného ochránce práv⁵⁶ a proběhlo jednání poradního sboru Ministerstva zdravotnictví. Otázce sterilizací se věnovala také Rada vlády pro lidská práva. Její podnět k této otázce z roku 2007, který navrhoval odškodnění poškozených žen nebyl vládou pro velké rozpory projednán. V roce 2009 byl ze strany Rady vlády pro lidská práva a ministra pro lidská práva připraven nový podnět, který si klade za cíl především informovat vládu o existenci problému sterilizací provedených v rozporu s právem. Podnět navrhuje některá opatření, která by měla lépe objasnit praxi protiprávních sterilizací a předejít opakování podobných případů. Kromě informace vlády podnět také navrhuje, aby vláda dlouholeté porušování zákona v případech protiprávních sterilizací vzala na vědomí a vyslovila politování nad zjištěnými individuálními pochybeními při provádění těchto sterilizací. Podnět se nicméně nezabývá otázkou odškodnění pro poškozené ženy. Podnět dále navrhuje některá opatření, která by měla předejít dalšímu opakování podobných případů. Zde se jedná především o opatření týkající se ověření dodržování zákona při provádění sterilizací v ČR a posílení výuky lékařské etiky a respektování lidských práv pacientů na lékařských fakultách v České republice. Podnět ministra pro lidská práva k protiprávním sterilizacím byl v listopadu 2009 schválen usnesením vlády, ve kterém vláda vyslovila politování nad zjištěnými individuálními pochybeními při provádění sterilizací v minulosti a dále uložila Ministerstvu zdravotnictví, aby provedlo další opatření směřující k zamezení možnosti opakování podobných případů v budoucnu (ke sterilizacím viz také body 56-60).

⁵⁶ Viz Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ve věci sterilizací prováděných v rozporu s právem a návrhy opatření k nápravě, 23. prosince 2005.

o) Do jednoho roku poskytnout informace o svých odpovědích na doporučení Výboru obsažená v odstavcích (a), (b), (i), (k) a (m) výše.

173. Tyto informace byly Výboru poskytnuty.

p) Zpřístupnit pomocí internetových stránek, médií a nevládních organizací veřejnosti zprávy předkládané Českou republikou Výboru a závěry a doporučení Výboru k těmto zprávám ve vhodných jazycích;

174. Zprávy předkládané Českou republikou a závěry a doporučení Výboru k těmto zprávám jsou a budou zveřejňovány mimo jiné pomocí webových stránek Úřadu vlády České republiky (www.vlada.cz).

q) Předložit svou příští periodickou zprávu k 31. prosinci 2009, tedy ke dni, ke kterému má být předložena 5. periodická zpráva. Tato zpráva by měla spojit 4. a 5. periodickou zprávu.